

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Cedaka – sociální spravedlnost judaismu

Zedakah – social justice of Judaism

Vedoucí práce:
Mgr. Monika Měrotská

Autor:
Mgr. Jana Konvalinová

2011

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Praze, 18. července 2011

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Mgr. Monice Měrotské za vedení mé práce a cenné připomínky k jejímu obsahu.

ANOTACE

Cílem této bakalářské práce je představit židovské pojetí dobročinnosti. Judaismus je náboženským systémem, který se detailně zabývá každou oblastí života věřícího. Pomoc lidem ve špatné sociální situaci je jedním ze základních náboženských příkazů. Hebrejský výraz pro dobročinnost, *cedaka*, povyšuje pomoc lidem v nouzi na akt konání spravedlnosti. Tato myšlenka se projevuje v pravidlech poskytování pomoci, kterými se zabývá židovské náboženské právo – *halacha*. Důraz na dobročinnost se dostává do popředí v každém historickém období vývoje judaismu. Současná sociální činnost židovských obcí v České republice se zaměřuje především na pomoc seniorům.

Klíčová slova: judaismus

dobročinnost

cedaka

halacha

sociální pomoc

ABSTRACT

The thesis aims to demonstrate the Judaism's approach to charity. The Judaism is a religious system dealing with all the aspects of a believer's life in details. Helping people living in unfavourable social conditions is one of the elementary religious orders. The *Zedakah*, a Hebrew expression for the charity, raises the real meaning of this word from just helping people living in poverty to an act of justice. Such thought is reflected in the rules for providing help, which the *halakhah*, the Jewish religious law, deals with. Each historical period of the development of Judaism has accented the charity. Contemporary social activities of the Jewish communities running in the Czech Republic focus on helping seniors in particular.

Key words: Judaism

charity

zedakah

halakhah

social assistance

OBSAH

Seznam použitých zkratk	6
Poznámka k transkripci	7
Úvod	9
1. Základní principy judaismu	11
1.1 Historie a důležité prameny	12
1.1.1 Stát Izrael	16
1.2 Židovské komunity v současnosti	16
1.3 Víra	18
1.4 Náboženská praxe	20
2. Dobročinnost v judaismu	22
2.1 Pojem <i>cedaka</i>	22
2. 2 Pojem <i>gemilut chasadim</i>	23
3. Pomoc chudým v biblickém období	25
3.1 <i>Leket, šichecha a pe'a</i>	27
3.1.1 <i>Leket</i> Israel	29
3.2. Biblický desátek	30
3.3 Sabatický rok	31
3.3.1 <i>Jovel</i>	33
3.3.2 <i>Šmita</i> v současnosti	34
3.4 Dary chudým o svátcích	35
4. Cedaka jako systém sociální pomoci	38
4.1 <i>Cedaka</i>	38
4.1.1 Dárce a příjemce <i>cedaky</i>	39
4.1.2 Množství <i>cedaky</i>	40
4.1.3 Způsoby poskytování <i>cedaky</i>	41
4.1.4 Přijetí <i>cedaky</i>	42
4.2 Praktikování <i>halachických</i> zákonů <i>cedaky</i>	43
5. Současné pojetí židovské dobročinnosti	46
5.1 Sociální činnost židovských obcí v České republice.....	46
5.1.1 Sociální péče Židovské obce Praha.....	47

5.1.2 Domov sociální péče Hagibor.....	48
Závěr.....	49
Seznam použité literatury a dalších zdrojů.....	51
SUMMARY.....	56

Seznam použitých zkratek

atd.	= a tak dále
Avot	= Pirkej avot (část traktátu Talmudu Nezikin)
Ber.	= Berachot (traktát Talmudu)
ČEP	= Český ekumenický překlad
hebr.	= hebrejsky
Jad	= Maimonides, <i>Mišne Tora</i>
Kicur ŠA	= Kicur šulchan aruch
např.	= například
n.	= a následující strana
nn.	= a následující strany
o. l.	= občanského letopočtu
pl.	= plurál
pozn.	= poznámka
př. o. l.	= před občanským letopočtem
r.	= rok / roku
stol.	= století
str.	= strana / strany
Suk.	= Suka (traktát Talmudu)
Šab.	= Šabat (traktát Talmudu)
tis.	= tisíciletí
tj.	= to je
tzv.	= tak zvaný

Všechny odkazy na tamudické traktáty se týkají babylonského *Talmudu*, pokud není uvedeno jinak.

Zkrácená označení biblických knih odpovídají zkratkám Českého ekumenického překladu Bible.

Poznámka k transkripci

Transkripce hebrejštiny v této práci se řídí pravidly uvedenými v publikaci NEWMAN, J. - SIVAN, G.: *Judaismus od A do Z. Slovník pojmů a termínů*. Praha: Sefer, 1992. ISBN: 80-900895-3-4.

Výjimku tvoří přepis jmen biblických postav v rámci překladu do češtiny, kdy je používán přepis Českého ekumenického překladu Bible.

Transkripce hebrejských výrazů do angličtiny se řídí pravidly, která užívá: Encyclopaedia Judaica. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997.

Úvod

Judaismus je náboženským systémem, který se zabývá každou oblastí života praktikujícího. Požadavek etického jednání, který je základním prvkem fungování a rozvoje lidské společnosti, má v praxi věřících Židů velmi konkrétní pravidla. Na jednu stranu vycházejí z Bible, knihy, která ovlivnila celou evropskou kulturu a jejíž Starý zákon je posvátným textem pro křesťany i Židy, na druhou stranu se rozvíjejí specifickým způsobem v rámci dalších pramenů judaismu i vlivem historického vývoje.

Biblický požadavek lásky k druhému člověku, který zaznívá vedle úcty člověka k posvátnu, rozvinula náboženskoprávní literatura judaismu v uvnitř vlastní tradice. Dějiny židovského národa jsou na jednu stranu plné utrpení a pronásledování, na druhou stranu jsou spojeny s obdivuhodnou vytrvalostí a ochotou vzájemné pomoci. V každém období nalezneme důraz na pomoc lidem v obtížné životní situaci i velmi efektivní systém sociální pomoci uvnitř židovských komunit.

Biblické zákony, které se zabývají pomocí chudým a jinak znevýhodněným lidem, jsou důkazem vyspělosti židovského národa ve starověku. Ačkoliv mnoho z těchto nařízení již není platných, stojí za pozornost, protože nám ukazují vyspělý systém sociální pomoci starověkých Židů. Judaismus v rámci výkladů textů po staletí rozvíjel biblické příkazy a zároveň reagoval na aktuální potřeby pomoci. Ve středověkých nábožensko-právních pramenech tak nalezneme konkrétní pravidla poskytování materiální pomoci a mnoho příkladů jejich naplňování. V moderní době, která přinesla i novou koncepci sociální práce, využil judaismus nejnovějších poznatků v rámci zachování vlastní tradice.

Cílem této bakalářské práce je představit stručně náboženský systém judaismu, což umožní lepší pochopení citovaných tradičních textů i celé tradice. Poté systematicky demonstrovat důraz na dobročinnost, která zastává důležité místo v judaismu v každém historickém období a na konkrétních příkladech dokázat efektivitu sociální pomoci v rámci židovských komunit. Za pozornost stojí také specifika této pomoci, která jsou důsledkem vlivu náboženské tradice. V závěru práce bude popsána i současná praxe židovských obcí v České republice, zejména Židovské obce Praha, jejíž poskytované sociální služby jsou velmi kvalitní.

Jako zdroje tato práce využívá biblický text, především Český ekumenický překlad, dále originální prameny židovského náboženského práva, jako je *Mišne Tora* a *Kicur šulchan aruch*, sekundární literaturu i reflexi vlastní zkušenosti.

Co se týče technického provedení práce, hebrejské výrazy v textu jsou odlišeny kurzívou, jedná se zpravidla o specifické pojmy judaismu, které se nepřekládají. Hebrejská vlastní jména odlišena nejsou. Jednoslovné hebrejské termíny jsou skloňovány (s výjimkou plurálu), víceslovná spojení nikoliv. Veškeré přímé citace z pramenů jsou vlastním překladem autorky z hebrejštiny. Výjimku tvoří citace z Bible, kde je vždy uveden Český ekumenický překlad, k textu hebrejské Bible je však přihlíženo, což je v případě nutnosti uvedeno v poznámce.

1. Základní principy judaismu

Pojem judaismus zahrnuje v nejširším slova smyslu nejen náboženskou víru, ale i židovskou filosofii, způsob života a kulturu. V užším významu označuje pouze náboženský systém Židů, pro který existuje výstižnější termín *Tóra*.¹ Rozdíl spočívá v tom, že *Tóra* odkazuje k více statickým prvkům židovského života, ale termín judaismus zahrnuje i elementy, které se mění vlivem historického vývoje a společenských změn. Takto můžeme hovořit například o středověkém judaismu či novodobém reformním judaismu. Zjevené učení, *Tóra*, tvoří střed judaismu a zahrnuje více náboženskou oblast, judaismus se posouvá dále od božského k lidskému elementu. Jedná se však o jemný rozdíl v pochopení těchto pojmů.² Oba termíny lze v určitém kontextu zaměnit, ale v případě této práce budou ve většině případů použity ve výše zmíněném pojetí.

Není jednoduché stručně shrnout obsah jakéhokoliv náboženství a vyjádřit nejpodstatnější. V *Talmudu*³ je zachycen příběh, v němž přichází za významným židovským učencem Hilelem⁴ pohan, chce konvertovat, jen pokud pochopí celé učení judaismu – *Tóru* tak rychle, že u toho vydrží stát na jedné noze. Hilel ho přijímá a praví: „*Co je nepříjemné tobě, to nedělej druhému. To je celá Tóra. Zbytek je komentář. Jdi a studuj ho*“ (Šab. 31a). Jinými slovy, není možné praktikovat judaismus bez dobrých vztahů k ostatním lidem. Podobné vyjádření tohoto základního etického pravidla, založeného na empatii vůči druhým, uvádí biblický text⁵ v pozitivní formě: „(...) budeš milovat svého bližního jako sebe samého. Já jsem Hospodin“ (Lv 19,18).

Významný filosof židovského původu, Erich Fromm⁶, zmiňuje ve své knize *Umění milovat* tento biblický příkaz lásky k bližnímu jako základní druh lásky, který vychází z vědomí jednoty a solidarity se všemi lidmi. Pokud si uvědomujeme společnou identitu

---

¹ V tomto případě označuje pojem *Tóra* celé učení judaismu, ale jak později uvidíme, má více významů.

² Jacobs, L.: *Judaism*. In: Encyclopedia Judaica. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997.

³ Autoritativní spis judaismu, zachycuje velké množství židovské tradice a závazných náboženských předpisů. Zde citovaná babylonská verze byla dokončena asi v 6. stol. o. l.

⁴ Hilel, významný náboženský vůdce a učitel judaismu, působil v Jeruzalémě v době krátce před přelomem občanského letopočtu. V talmudických diskuzích je reprezentován jako zastánce mírného a více lidského výkladu židovského náboženského práva. Hilelovský směr se v judaismu prosadil. STEMBERGER, G.: *Talmud a midraš. Úvod do rabínské literatury*. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN: 80-7021-301-9., str. 91n.

⁵ Pojem Bible v této práci ve všech případech označuje pouze Starý zákon, který je pro judaismus nábožensky závazný.

⁶ Erich Fromm (1900–1980) pocházel z německé židovské ortodoxní rodiny, velkou část života strávil v USA, kam emigroval r. 1933. Byl psychoanalytikem, humanistickým filosofem, sociologem a autorem mnoha knih. Zabýval se také psychologíí náboženství a judaismem, který na základě svého studia tradičních textů chápal jako neteologický náboženský systém. BRAYER, M. M.: *Fromm, Erich*. In: Encyclopedia Judaica. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997.

lidství, přestaneme vnímat to, co nás od druhého dělí. Skutečná láska tedy začíná ve vztahu k těm lidem, kteří neslouží naším cílům a naopak potřebují pomoc. Proto také na mnoha místech vyzývá biblický text k soucitu s lidmi, kteří byli ve starověké společnosti ve špatné sociální situaci.⁷ Tento požadavek solidarity, nezbytný pro fungování lidské společnosti, rozvíjí judaismus v každém období svého vývoje. Biblický příkaz lásky k bližnímu, který zahrnuje pomoc lidem v nouzi, má od starověku důležité místo v náboženské praxi Židů.

Pro účely tématu této práce se budeme zabývat zejména těmi okruhy, které mají vztah k dobročinnosti. Z tohoto důvodu se bude pojednání o historii Židů zaměřovat především na dějinné momenty, které přispěly k formování judaismu. Takto budeme moci zasadit do kontextu prameny náboženského práva, z nichž je možné čerpat konkrétní zásady židovské dobročinnosti. Popis náboženské praxe Židů se bude soustředit na obecné principy, ve kterých je možné vysledovat důraz na etické chování.

Nabízí se otázka, proč se tato práce zabývá dobročinností Židů i v minulosti. Důvodem je zcela specifický postoj judaismu k historii. Biblické příkazy, pocházející ze starověku, jsou stále závazné. Ačkoliv se může způsob praktikování měnit, stále je plněn původní biblický požadavek. Stejně tak jsou důležité prameny judaismu předmětem neustálého studia a diskuzí. Pokud chceme pochopit důraz na dobročinnost v judaismu, nemůžeme opomenout tradiční texty.

1.1 Historie a důležité prameny

Počátek dějin židovského národa můžeme zasadit do starověku, přičemž hlavním pramenem z tohoto období je Bible. Zprvu ústně předávaná tradice, která byla později kanonizovaná, popisuje stvoření světa Bohem (Gn 1–2,3), osudy prvních lidí, potopu světa a uzavření smlouvy s Noem (Gn 6,5–9,17), putování patriarchů židovského národa – Abrahama, Izáka a Jákoba⁸, události vysvobození z egyptského otroctví a příchod do zaslíbené země – Izraele.⁹ Ačkoliv nejsou všechny zachycené zprávy historicky zcela přesné, je jejich obsah důležitý z náboženského hlediska. Biblický text popisuje na mnoha událostech jedinečný vztah Boha k židovskému národu. Tato historie je stále živá, judaismus jí připomíná například během některých svátků.¹⁰

⁷ FROMM, Erich: *Umění milovat*. Praha: Orbis, 1967., str. 40n.

⁸ Jákob byl Bohem přejmenován na Izrael (Gn 35,10), od něho dostalo svůj název celé společenství.

⁹ Tyto události líčí Pentateuch, tedy prvních pět knih Bible.

¹⁰ Dobrým příkladem může být biblický svátek *Pesach*, který připomíná vyjití Židů z Egypta pod vedením Mojžíše a osvobození z otroctví (Ex 12 atd.). Během oslavy každý Žid symbolicky prožívá tuto událost. *Tóra* na mnoha místech zmiňuje dějinnou zkušenost židovského národa a na jejím základě nabádá k sebeuvědomění.

Usídlení izraelských kmenů na území Kenaánu¹¹ kolem roku 1200 př. o. l. zachycuje biblická kniha Soudců. Počátky království se datují asi 1020 př. o. l. Důležité je období vlády krále Šalamouna. Ten nechal postavit asi v roce 950 př. o. l. v Jeruzalémě první Chrám, který se stal centrem náboženského života starověkých Židů. Rozdělení království na judské, jehož hlavním městem byl Jeruzalém a izraelské království, popisují v Bibli Královské knihy. V roce 722 př. o. l. bylo dobyto Asyřany Samaří, hlavní město severního izraelského království, které poté zaniklo. Judské království přetrvávalo do roku 587/6 př. o. l., kdy Babyloňané dobyli Jeruzalém a zničili Chrám. Židovské obyvatelstvo bylo odvečeno do Babylónie, odkud jim roku 538 př. o. l. perský král Kýros¹² umožnil návrat zpět. Po dobu exilu zůstaly zachované náboženské tradice a r. 515 byl postaven druhý jeruzalémský Chrám. Dřívější království už obnoveno nebylo, oblast se nazývala Judea¹³ a v roce 63 př. o. l. se dostala pod římskou nadvládu. Druhý Chrám byl zničen v roce 70 o. l., během protiřímského povstání, tato událost znamenala pro Židy na dlouhou dobu ztrátu vlasti¹⁴ až do vzniku státu Izrael v roce 1948.¹⁵

V 1. století o. l. došlo ke kanonizaci textu hebrejské Bible, která se nazývá *Tenach*, což je zkratka jednotlivých částí – *Tóra* (Zákon – Prvních pět knih Mojžíšových), *Nevi'im* (Proroci) a *Ktuvim* (Spisy). Jednotlivé knihy vznikaly v období 12. – 2. stol. př. o. l. Jsou psané hebrejsky kromě některých částí knih Daniel a Ezdráš, které jsou aramejsky. Nejautoritativnější částí *Tenachu* je *Tóra*. V nejužším slova smyslu tento pojem označuje pouze psaný text – prvních pět knih Mojžíšových. *Tóra* byla předána Bohem izraelskému lidu skrze Mojžíše, největšího izraelského proroka,¹⁶ na hoře Sinaj (Ex 19 atd.) při putování do zaslíbené země. Podle tradice byly na Sinaji zjeveny i všechny autoritativní komentáře a výklady, které vznikly až do dnešní doby, takto je *Tóra* neustále živou.

Psaná *Tóra* obsahuje mnoho náboženských předpisů, které jsou pro židovský národ závazné. Některá nařízení však nejsou zcela jednoznačná, nebo chybí přesné pokyny k jejich dodržování a tak je nezbytný komentář. Veškeré interpretace psaného textu *Tóry* se nazývají ústní *Tóra*. Biblický text uvádí nutnost výkladů *Tóry* po návratu z babylonského zajetí, kdy

---

¹¹ Původní označení starověkého Izraele.

¹² Perský Kýros vládl v období let 559–529 př. o. l., po dobytí Babylónie r. 539 př. o. l. byl vládcem obou říší. SEGERT, S.: *Starověké dějiny Židů*. Praha: Svoboda, 1995. ISBN: 80-205-0304-8., str. 124nn.

¹³ Podle jednoho z dvanácti biblických izraelských kmenů, který se nazýval Juda. Z hebrejského *jehudi* je odvozen český ekvivalent Žid.

¹⁴ Myšlenka návratu do izraelské země se stala důležitým prvkem judaismu.

¹⁵ Historická data uvedená v této kapitole jsou čerpána z těchto publikací: SEGERT, S.: *Starověké dějiny Židů*. Praha: Svoboda, 1995. ISBN: 80-205-0304-8., NEWMAN, J. – SIVAN, G.: *Judaismus od A do Z. Slovník pojmů a termínů*. Praha: Sefer, 1992. ISBN: 80-900895-3-4.

¹⁶ Mojžíš je považován za největšího proroka, protože se nejvíce přiblížil Bohu při zjevení na Sinaji.

byly obnoveny zapomenuté tradice (Neh 8,8).¹⁷ Z tohoto příkladu je zřejmé, jak důležitou roli má ústní *Tóra* v judaismu, protože udržuje náboženskou praxi v nových podmínkách. Výklady *Tóry*, které vznikaly pravděpodobně i v době před babylonským zajetím, byly dlouhou dobu předávány ústně.¹⁸

Po zániku druhého jeruzalémského Chrámu se dostala do popředí nutnost sjednotit náboženské normy, které byly novým společným prvkem pro rozptýlený židovský národ. Chrám a kněžskou moc postupně nahradila nová vůdčí vrstva – rabínské hnutí.¹⁹ Krátce po zničení Chrámu byl zřízen v Javne²⁰ *sanhedrin*, nejvyšší židovský soud, který rozhodoval v náboženských otázkách pro Židy v římské říši.²¹ V Javne židovští učenci kromě kanonizace biblických knih dále rozvíjeli ústní tradici. Po neúspěšném protiřímském povstání v letech 132–135 o. l. došlo k další náboženské perzekuci. V tomto období Římané začali nazývat Izraelskou zemi Palestina, podle zaniklého etnika žijícího na tomto území asi v 2. tis. př. o. l.²² Centrum vzdělanosti se přesunulo do Galileje, která nebyla tolik postižena jako Judsko a později do Babylónie.²³

Rabíni²⁴ v prvních stoletích občanského letopočtu kodifikovali důležité prameny judaismu – *Mišnu* a *Talmud*. *Mišna* získala definitivní podobu kolem r. 200 o. l.²⁵ Zachycuje ústní tradici, která v té době měla již značný rozsah, a bylo nutné jí zapisovat. V dalších stoletích byla doplněná komentářem – *gemarou* a vznikl *Talmud*. *Talmud* znamená v překladu z hebrejštiny „učení“ nebo „studium“. Jedná se o velmi obsáhlý spis, který zahrnuje

---

¹⁷ NEWMAN, J. – SIVAN, G.: *Judaismus od A do Z. Slovník pojmů a termínů*. Praha: Sefer, 1992. ISBN: 80-900895-3-4., str. 237n.

¹⁸ Pravděpodobně platil dokonce zákaz jejich zapisování. Viz STEMBERGER, G.: *Talmud a midraš. Úvod do rabínské literatury*. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN: 80-7021-301-9., str. 53–68.

¹⁹ STEMBERGER, G.: *Talmud a midraš. Úvod do rabínské literatury*. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN: 80-7021-301-9., str. 19–23.

²⁰ Biblické město, které se nacházelo jižně od Jaffy.

²¹ *Sanhedrin* působil již ke konci období druhého Chrámu. Měl 69 členů, místopředsedu a předsedu (*nasi*). Scházel se v chrámové komnatě a byl nejvyšší autoritou židovského práva. Členy *sanhedrinu* se stávali zbožní učenci. *Sanhedrin* v Javne navazoval na tuto činnost, ale měl omezené kompetence na náboženskou oblast, nerozhodoval například v trestním právu. MANTEL, H.: *Sanhedrin (J. high court)*. In: *Encyclopedia Judaica*. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997.

²² K odporu došlo za vlády římského císaře Hadriana, který chtěl na ruinách jeruzalémského Chrámu vybudovat pohanskou svatyni. Vůdcem vzpoury byl Bar Kochba a zpočátku úspěšná válka skončila tragicky. SEGERT, S.: *Starověké dějiny Židů*. Praha: Svoboda, 1995. ISBN: 80-205-0304-8., str. 220–225.

²³ Babylónie byla dalším centrem židovské vzdělanosti. Od 4. stol. byla Palestina pod vládou křesťanských byzantských císařů a docházelo k náboženské perzekuci Židů. Na počátku 5. stol. byla zrušena instituce *sanhedrinu*, který v té době sídlil v Galileji. SEGERT, S.: *Starověké dějiny Židů*. Praha: Svoboda, 1995. ISBN: 80-205-0304-8., str. 239–249.

²⁴ Rabín je náboženská autorita judaismu. Ve starověku byli takto titulováni významní učenci a mudrci. Po zničení druhého jeruzalémského Chrámu se rabíni stali důležitými postavami judaismu. Rabín musí mít nejen potřebné vzdělání, ale i pověření k funkci. Po splnění těchto dvou podmínek může rozhodovat v otázkách výkladu židovského náboženského práva.

²⁵ Redakci *Mišny*, která vznikala v prvních dvou stoletích o. l., provedl *Jehuda ha-Nasi*, předseda *sanhedrinu* v Galileji, která byla centrem židovské vzdělanosti.

rozmanitou látku, nejčastěji má text formu rabínských diskuzí. Babylonská (autoritativnější) verze *Talmudu* byla dokončena asi v 6. stol. o. l.²⁶

Výklady psané *Tóry*, které jsou závazné, se nazývají *halacha*.²⁷ Tento termín označuje právní systém judaismu, který nerozděluje civilní a náboženskou oblast života a je platný pro všechny Židy, proto má charakter zákona. První obsáhlou sbírkou *halachy* je právě *Mišna*. *Talmud* obsahuje další rozšíření *halachické* látky, ale i texty neprávního charakteru. V post – talmudickém období se objevují nové kodexy židovského náboženského práva, jež se pochopitelně stále vyvíjí. Židovští učenci tohoto období se snažili přehledným způsobem uspořádat *halachu*, která měla již značný rozsah.

Významným dílem středověku je *Mišne Tora* od židovského učenice z 12. století, Mošeho Maimonida.²⁸ V tomto kodexu Maimonides systematicky uspořádal veškerou *halachickou* látku, která je obsažena v *Talmudu* a posttalmudické literatuře. Jedná se o zcela výjimečné dílo v dějinách judaismu.²⁹ V 16. století sepsal židovský učenec Josef Karo³⁰ kodex *Šulchan aruch*, který se stal všeobecně přijímaným, je stručný a závazný text v otázkách *halachy*. Z těchto dvou kodexů budeme čerpat *halachické* aspekty dobročinnosti.³¹

V současné době se *halacha* vyvíjí formou responzivní literatury³², protože se vlivem technického pokroku a dějinných událostí objevují nové otázky, na které je nutné hledat odpověď. Tento neustálý vývoj židovského zákona umožňuje bez ohledu na nové podmínky dodržovat celou psanou *Tóru*.

1.1.1 Stát Izrael

---

²⁶ Palestinská verze *Talmudu*, dokončená v 5. stol. o. l., je méně obsáhlá. Důvodem je tehdejší politické napětí, které se odrazilo v činnosti židovských učenců. NEWMAN, J. – SIVAN, G.: *Judaismus od A do Z. Slovník pojmů a termínů*. Praha: Sefer, 1992. ISBN: 80-900895-3-4., str. 237n, 119.

²⁷ Termín *halacha* je odvozen z hebrejského slovesa *halach*, znamenající „chodit, jít“. Původní význam slova tak naznačuje, že se vlastně jedná o ideální cestu, po které se člověk snaží během života jít.

²⁸ Moše ben Maimon (1135, Córdoba – 13. prosince 1204, Káhira) byl jedním z nejvýznamnějších rabínských autorit středověku, kodifikátorem židovského náboženského práva, filosofem a lékařem.

²⁹ DIENSTAG, J. I.: *Maimonides, Moses. As Halakhist*. In: *Encyclopedia Judaica*. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997.

³⁰ Josef Karo (1488–1575) působil v Safedu, byl významnou autoritou v oblasti *halachy*.

³¹ V případě citace *Šulchan aruchu* bude použita jeho zkrácená verze *Kicur šulchan aruch*, která je pro tuto práci dostačující.

³² Responza představují závaznou odpověď rabínské autority na problematiku, která není zahrnuta v existujících pramenech *halachy*. Rozvoj respons nastal v posttalmudickém období. Tito kodifikátoři *halachy* působili nejprve v Babylóně, poté se jejich činnost přesouvala do dalších zemí židovské diaspory, směrem na západ. Jejich působení je spojené s institucemi vyššího židovského vzdělání. Příkladem novodobé *halachické* otázky je problematika umělého oplodnění. NEWMAN, J. – SIVAN, G.: *Judaismus od A do Z. Slovník pojmů a termínů*. Praha: Sefer, 1992. ISBN: 80-900895-3-4., str. 162n.

Po zániku starověkého Izraele byli Židé nuceni žít po staletí v diaspoře.³³ Často však docházelo k protižidovským projevům ve společnosti. Zpočátku se jednalo spíše o nenávist ideovou, jako v případě zmíněné perzekuce ze strany Římanů či středověké církve, v novověku se pak objevuje antisemitismus rasový.³⁴ Myšlenka návratu Židů do jejich vlasti se objevila v 19. století a reagovala na antisemitismus v Evropě a na Blízkém východě.³⁵ Od konce 19. stol tak docházelo k osidlování tehdejší Palestiny.³⁶

Po tragédii šo'a³⁷, kdy zahynula převážná část evropských Židů, se stalo nutností vyřešit politickou situaci v Palestině. Organizace spojených národů v r. 1947 rozhodla o rozdělení území na židovský a arabský stát. Stát Izrael byl vyhlášený 14. května 1948. Jeho občany jsou Židé i lidé nežidovského původu, hlavním městem je Jeruzalém a státním jazykem hebrejštiny.³⁸ Izrael je vyspělým a moderním státem, který má v současnosti 7,6 milionu obyvatel.³⁹

1.2 Židovské komunity v současnosti

V dnešní době žije na celém světě odhadem 14 milionů Židů, z toho asi 4 miliony v Izraeli. Po celém světě tak nalezneme různě početné židovské komunity, které tvoří vlastní náboženské obce. V USA žije 5 milionů Židů, 3 miliony ve státech bývalého Sovětského svazu, 1,5 milionu v západní Evropě a zbytek po celém světě, židovské obce existují např. i v Africe či Asii.⁴⁰

---

³³ Termín *diaspora* pochází z řečtiny, doslova znamená „rozptýlení.“ Označuje židovské osídlení mimo starověký Izrael v dobách po zániku Judského království a zničení prvního jeruzalémského Chrámu a po zničení druhého jeruzalémského Chrámu. V současné době se diasporou nazývají židovské obce mimo stát Izrael.

³⁴ Pojem antisemitismus není zcela přesný, protože Židé nejsou jediným semitským národem, ale v současnosti označuje pouze protižidovské projevy.

³⁵ Příkladem může být známá Dreyfusova aféra v r. 1894 ve Francii. Novinář a spisovatel Theodor Herzl reagoval zveřejněním spisu Židovský stát, kde popsal situaci Židů jako politický problém, jehož řešením by byl vznik židovského státu. Herzl je považován za zakladatele sionismu, hnutí, které usilovalo o návrat Židů do vlasti jejich předků. Viz NEWMAN, J. – SIVAN, G.: *Judaismus od A do Z. Slovník pojmů a termínů*. Praha: Sefer, 1992. ISBN: 80-900895-3-4., str. 181-184.

³⁶ Osidlování území, které bylo pod vládou Turků a po 1. světové válce pod britskou správou, probíhalo v několika vlnách. Ačkoliv na území nebyl žádný samostatný státní útvar, docházelo k rostoucímu odporu arabského obyvatelstva.

³⁷ Šo'a („katastrofa, zničení“) je hebrejský termín pro holocaust evropských Židů, který prováděli nacisté v čele s Adolfem Hitlerem od roku 1933 do konce 2. světové války. Odhaduje se, že počet zavražděných Židů dosáhl téměř šesti milionů.

³⁸ Hebrejštiny je v judaismu považovaná za svatý jazyk, protože je jím psaná *Tóra*. Z toho důvodu se klade důraz na studium tradičních textů v hebrejštině. NEWMAN, J. – SIVAN, G.: *Judaismus od A do Z. Slovník pojmů a termínů*. Praha: Sefer, 1992. ISBN: 80-900895-3-4., str. 181-184, 64n.

³⁹ *The people*. [online]. c2011, last revision 28th of November [cit. 2011-05-24].

<<http://www.mfa.gov.il/MFA/Facts+About+Israel/People/SOCIETY.htm>>.

⁴⁰ Tyto údaje uvádí Federace židovských obcí v ČR. Viz *Statistika* [online]. c2010. [cit. 2011-05-24]. <<http://www.fzo.cz/o-nas/statistika/>>.

V České republice žije odhadem 15–20 000 Židů, ale v náboženských obcích a jiných židovských organizacích je jich registrováno jen asi 5 000.⁴¹ Odhaduje se, že před tragédií *šo'a* byl v Protektorátu Čechy a Morava počet židovských obyvatel asi 120 000.⁴² Období nacistické perzekuce během 2. světové války přežilo asi 40 000 Židů z Čech a Moravy, včetně těch, kteří emigrovali. Je zřejmé, že tato tragédie výrazně zasáhla do života židovské komunity, stejně jako další perzekuce a emigrace v době komunistického režimu.

Z hlediska židovského náboženského práva – *halachy* – je za Žida považován pouze ten, kdo se narodil z židovské matky či podstoupil předepsaným způsobem konverzi k judaismu. Židovské obce umožňují členství i lidem, kteří mají židovské kořeny a splňují tzv. právo návratu⁴³, což v praxi znamená, že alespoň jeden z jejich prarodičů byl *halachický* Žid. V České republice působí v současnosti deset židovských obcí. Mezi jejich hlavní okruhy činností patří zajištění náboženského života, vzdělání a poskytování sociální pomoci svým členům. Největší, Židovská obec v Praze (ŽOP), má přibližně 1800 členů.⁴⁴ Druhou nejpočetnější je Židovská obec Brno, ke které se hlásí asi 300 členů, další obce nalezneme na severu Čech (Teplice, Ústí nad Labem, Děčín, Liberec), v Karlových Varech, v Plzni, Olomouci a v Ostravě. Vzhledem k vysokému věkovému průměru členů židovských obcí se cílovou skupinou sociální pomoci stali především senioři. Zvláštní zřetel je pak věnován přeživším *šo'a*.

V rámci židovských obcí v České republice převažuje ortodoxní pojetí judaismu, ale všechny obce s výjimkou ŽOP uznávají i neortodoxní směry. Rozdíly spočívají ve způsobu pojetí *halachy*. Zjednodušeně řečeno, ortodoxní hnutí je velmi tradiční, klade důraz na dodržování všech předpisů *Tóry*.⁴⁵ Neortodoxní směry, které zahrnují konzervativní (více tradiční) a liberální judaismus, chápou *halachu* spíše jako proces, který reaguje na historické a společenské změny, více vyzdvihují etické jádro judaismu.⁴⁶ V České republice působí vedle židovských obcí také hnutí neortodoxních směrů, konzervativní Masorti Česká republika a

---

⁴¹ Ibidem.

⁴² Tento údaj se vztahuje k datu 15. března 1939 a odhady historiků se liší. Viz PĚKNÝ, T.: *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer, 1993., str. 403.

⁴³ Právo návratu bylo vyhlášeno v roce 1950 izraelským parlamentem jako zákon a zaručuje získání izraelského občanství nejen *halachickým* Židům, ale i lidem, kteří mají alespoň jednoho židovského prarodiče, tedy byli za 2. světové války cílem nacistické perzekuce. Většina židovských obcí ve světě uznává právo návratu jako normu pro přijetí členů.

⁴⁴ ŽOP uvádí k 30. 12. 2010 počet řádných členů 1825. *Výroční zpráva za rok 2010*. Praha: Židovská obec v Praze, 2010., str. 3.

⁴⁵ Tedy *halacha* je neměnná a její dodržování je středem náboženského života.

⁴⁶ Příkladem reakce na historické změny může být v neortodoxním judaismu vypouštění modliteb za obnovení jeruzalémského Chrámu a s tím související návrat starověké praxe přinášení zvířecích obětí. Jiným příkladem je snaha o emancipaci žen. V ortodoxním judaismu může funkci rabína, náboženské autority obce, zastávat pouze muž, neortodoxní směry umožňují rabínské vzdělání a pověření k funkci i ženám.

liberální Bejt simcha. Někteří Židé jsou zcela sekulární, ale i oni jsou podle židovského práva stále Židé a často jsou z různých důvodů členy židovských komunit.

1.3 Víra

Pro judaismus je závazný monoteismus vyjádřený hebrejskou Biblií. Ze zachycených událostí je důležité předání Desatera⁴⁷ a *Tóry* (celého učení judaismu) Izraeli skrze Mojžíše na hoře Sinaj (Ex 19 atd.) a uzavření zvláštní smlouvy mezi izraelským lidem a Hospodinem. Židé tak byli povoláni jako celý národ ke zvláštnímu úkolu, aby uchovávali poznání Boha do té doby, než bude v době příchodu Mesiáše⁴⁸ přijato všemi. Desatero můžeme rozdělit na dvě části, první se zabývá vztahem člověka k Bohu a druhá upravuje vztahy mezi lidmi navzájem. Judaismus klade velký důraz na všechny body Desatera, chápe jeho dodržování odlišným způsobem než křesťanství.⁴⁹ Proto nalezneme v tomto náboženském systému striktní monoteismus spojený se zákazem zobrazování Boha a vyslovení Jeho jména i detailně rozvedený příkaz posvěcení dne odpočinku.

Potřebu misie judaismus nemá, ale přijímá konvertity, není tedy zcela uzavřeným náboženstvím. V souladu s tradicí se snaží zájemce o přestoupení odrazovat, důvodem je jednak skutečnost, že praktikování judaismu je obtížné a vyžaduje zásadní změnu v životě,

---

⁴⁷ Desatero přikázání (Ex 20,2–14; Dt 5,6–18) formuluje základní morální předpisy a je platné nejen pro judaismus, ale i civilizovanou lidskou společnost.

⁴⁸ Židovské pojetí chápe Mesiáše jako dominantní lidskou autoritu zasvěcenou Bohem (hebr. výraz *mašiach* znamená pomazaný), která povede lidstvo v době všeobecného míru – mesiášské éry, kdy nastane konec lidského utrpení. Tato představa vychází z Bible a v obdobích útlaku židovského národa bylo očekávání Mesiáše často velmi intenzivní. Viz NEWMAN, J. – SIVAN, G.: *Judaismus od A do Z. Slovník pojmů a termínů*. Praha: Sefer, 1992. ISBN: 80-900895-3-4., str. 113–114.

⁴⁹ 1. Já Hospodin jsem Bůh tvůj, který jsem tě vyvedl ze země egyptské, z domu otroctví. 2. Nebudeš mít jiného boha před tvář mou. Neuděláš si tesané (modly) ani jakékoliv podoby toho, co jest na nebi nahoře a co jest ve vodě pod zemí; nebudeš se jim klanět, ani jim sloužit, neboť já Hospodin, Bůh tvůj, jsem Bůh horlivý, jenž pamatuje na vinu otců u synů, u třetího a u čtvrtého pokolení, u těch, kteří mě nenávidí; ale prokazuje milost do tisícího pokolení těm, kteří mne milují a zachovávají přikázání má. 3. Nevyslovíš jména Hospodina, Boha svého, nadarmo, neboť Hospodin nezproští viny toho, kdo vysloví jméno jeho nadarmo. 4. Pomni dne *šabatu* (odpočinku), abys jej světil. Šest dní budeš pracovat a konat veškerou práci svou, ale sedmý den jest (dnem) odpočinku, (posvěcený) Hospodinu, Bohu tvému: nebudeš konat žádné práce, ani ty, ani služebník tvůj, ani služka tvá, ani dobytek tvůj, ani cizinec tvůj, který (jest) v branách tvých. Neboť šest dnů tvořil Hospodin nebe a zemi, moře a všechno, co jest v nich, a odpočíval dne sedmého; proto požehnal Hospodin dnu sobotnímu a posvětil jej. 5. Cti otce svého a matku svou, aby dlouho trvaly dnové tvoji na zemi, kterou Hospodin, Bůh tvůj, tobě dává. 6. Nezavraždíš. 7. Nesesmílníš. 8. Nepokradeš. 9. Nevypovídej proti bližnímu svému (jako) svědek lživý. 10. Nepožádáš domu bližního svého, ani nepožádáš manželky bližního svého, ani služebníka jeho, ani otrokyně jeho, ani vola jeho, ani osla jeho, ani cokoli jest bližního tvého (Ex 20, 1-17).

Zde není uveden překlad ČEP, protože obsahuje v některých detailech odlišné vyznění. Například v bodě 6., který překládá ČEP jako „nezabiješ“, používá hebrejský text výraz „*lo tircach*“, které znamená zabití pouze ve smyslu vraždy, nikoliv zabití, které zahrnuje např. sebeobranu. Proto je vhodnější uvedení židovského překladu. Viz *Chamiša chumšej tora. = Pět knih Mojžíšových. Kniha druhá*. Přeložil Isidor Hirsch. Praha: Svaz pražských náboženských obcí židovských péčí Nejvyšší rady svazů náboženských obcí židovských v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 1935.

navíc není nutné pro lepší stav lidské společnosti. Z hlediska judaismu je pro lidstvo postačující dodržování *Sedmi noachidských příkázání*⁵⁰, minima morálního chování. Proto je také judaismus tolerantní vůči jiným vyznáním, podle tradice si zaslouží úctu zbožní křesťané i muslimové.⁵¹

V judaismu nikdy nebyla centrální autorita, která by rozhodovala v otázkách víry. Dogma, které je charakteristické pro křesťanství judaismus nezná, důležitá je naopak diskuze. V průběhu dějin se samozřejmě objevovaly snahy o formulace základů víry, ale tyto definice se nikdy nestaly obecně uznávanými. Nejznámější pokusem je Třináct článků židovské víry Mošeho Maimonida. Deklarují základní principy, jako je monoteismus, závaznost a neměnnost *Tóry*, vševědoucnost Boha, který odmění či potrestá člověka dle jeho skutků a víra v příchod Mesiáše na konci dějin. Ačkoliv se Maimonidových Třináct článků stalo dokonce součástí každodenní liturgie,⁵² nikdy nebyla tato definice víry všeobecně přijímanou ani vyžadovanou. Judaismus na rozdíl od křesťanství nemá teologii, větší důraz se klade na lidské konání a plnění Boží vůle skrze náboženské předpisy.

---

⁵⁰ Základem těchto příkázání je biblický text (Gn 9,1–17) a jsou závazné pro veškeré lidstvo po potopě světa, tedy pro potomky Noeho. V Talmudu jsou tyto zákony dále rozvedeny, přikazují: 1. existenci občanského zákona a jeho vymahatelnost, 2. zákaz rouhání – vydání křivého svědectví, 3. zákaz modloslužby (pohanství), 4. zákaz incestu (včetně cizoložství), 5. zákaz vraždy, 6. zákaz krádeže, 7. zákaz týrání zvířat. NEWMAN, J. – SIVAN, G.: *Judaismus od A do Z. Slovník pojmů a termínů*. Praha: Sefer, 1992. ISBN: 80-900895-3-4., str. 169.

⁵¹ NEWMAN, J. – SIVAN, G.: *Judaismus od A do Z. Slovník pojmů a termínů*. Praha: Sefer, 1992. ISBN: 80-900895-3-4., str. 169.

⁵² Třináct článků židovské víry se objevuje v každodenní ranní modlitbě ve známé liturgické písni *Jigdal* ze 14. století:

Kéž je Mu dodávána velikost, živému Bohu a je veleben, On existuje a Jeho existence je nezávislá na čase.

Je jeden a není jednota jako Jeho jedinnost, je skrytý a bez konce je Jeho jednota.

Nemá zdání těla ani není tělesný, ani nemá Jeho svatost srovnání.

Předcházel všem věcem, které byly stvořeny, první a nic nepředcházelo Jeho prvenství.

Hle! On je pán vesmíru všemu stvoření, demonstruje svou velikost a svrchovanost.

Poskytuje proud prorocství, k Jeho vzácným, nádherným lidem.

V Izraeli nepovstal již nikdo jako Mojžíš, prorok, který vnímal Jeho zjevení jasně.

Bůh dal svému lidu Tóru pravdy, prostřednictvím Jeho proroka, nejběhnějšího Jeho domu.

Bůh nikdy neopraví ani nezmění Jeho zákon za jiný, navěky.

On zkoumá a zná naše nejskrytější tajemství, On vnímá výsledek události od jejího počátku.

Odměňuje člověka dobrotou podle jeho skutků, dává zlým zlo, podle jejich špatnosti.

Na konci dnů pošle Mesiáše, aby vykoupil čekající na konečnou spásu.

Bůh oživí mrtvé ve svém velkém milosrdenství, požehnané buď navždy Jeho slavné jméno. Pozn. Text je vlastním překladem z modlitební knihy: *The Complete Artscroll Siddur. Weekday, Sabbath, Festival = Sidur kol Ja'akov. Chol, šabat, šaloš regalim. A new translation and anthologized commentary by Nosson Scherman. New York: Mesorah Publications, 1990. ISBN: 0-89906-662-3.*

1.4 Náboženská praxe

Součástí náboženské praxe je dodržování mnoha předpisů, které jsou často spjaté se zcela všední činností. Každý okamžik života tak může být posvěcený. Ačkoliv judaismus očekává příchod Mesiáše, vidí i v přítomném světě zdroj radosti.

Duše na rozdíl od křesťanského pojetí není zatížená dědičným hříchem, záleží na rozhodnutí každého, jakou si zvolí cestu. Tento důležitý princip judaismu formulovali židovští učenci: „*Tak jako je čistý Bůh, tak je čistá duše od něho daná člověku*“ (Ber. 10a). Člověk má svobodnou vůli, zda podlehne sklonu k dobru – *jecer ha-ra* či sklonu ke zlu – *jecer ha-tov*. Oba tyto instinkty jsou přirozenou součástí člověka. Řídí-li se věřící příkazy *Tóry*, přiklání se k dobru.

Náboženský příkaz v judaismu se nazývá *micva* (pl. *micvot*).⁵³ Psaná *Tóra* podle tradice uvádí 613 *micvot*, které jsou dále rozvedeny v nábožensko-právní literatuře. Upravují vztah člověka k Bohu i vztahy mezi lidmi navzájem. Některé z příkazů, zvláště z rituální praxe, které se týkaly bohoslužby v jeruzalémském Chrámu, nejsou v současné době uskutečnitelné.⁵⁴ Židé jsou povinni plnit *micvot* od dosažení náboženské dospělosti, což je u chlapců 13 let a u děvčat 12 let. Ženy nejsou povinny plnit příkazy, které jsou vázané na určitý čas.⁵⁵

Jak již bylo řečeno, *micvot* upravují všechny oblasti života, sociální vztahy i vztah člověka k Bohu, jenž je v rámci judaismu vyjádřený specifickým způsobem. V každodenní náboženské praxi vystupuje do popředí např. modlitba⁵⁶, studium⁵⁷ a *kašrut*.⁵⁸

Mnoho obřadů se váže k životnímu cyklu⁵⁹, každý týden se slaví *Šabat*⁶⁰ a v průběhu roku různě významné židovské svátky. Ty můžeme rozdělit na vysoké svátky (*Roš ha-šana*,

⁵³ Hebrejský výraz *micva* znamená „příkaz“, je odvozený od slovesa „přikázat“, tedy připomíná, že Hospodin přikázal plnění těchto předpisů.

⁵⁴ První i druhý jeruzalémský Chrám byl centrem náboženského kultu v době existence starověkého Izraele. Bohoslužby byly spojené s přinášením předepsaných zvířecích obětí. Ortodoxní judaismus věří, že při příchodu Mesiáše bude znovu postaven třetí Chrám, z toho důvodu považuje *micvot* související s chrámovou bohoslužbou za stále platné. Studium těchto příkazů prozatím nahrazuje jejich plnění, které v současnosti není možné.

⁵⁵ Příkladem je povinnost modlitby v komunitě v určitém čase.

⁵⁶ Ve všední dny se koná třikrát denně, o svátcích se texty i obřady rozšiřují. Upřednostňuje se modlitba komunity před individuální, středem bohoslužby je četba svitku *Tóry*.

⁵⁷ Studium *Tóry* a jejích výkladů je základní povinností Žida, jde o neustálý proces, právě studium vede k pochopení a dodržování příkazů *Tóry*. Probíhá individuálně i v rámci židovské obce.

⁵⁸ Termín označuje náboženskou platnost předmětu či potřeby podle židovského zákona, zejména v oblasti jídla. V případě masa jsou dovoleny pouze určité druhy zvířat, které byly usmrceny rituální porážkou – *šchita* a maso se zbavuje krve. Dále platí zákaz konzumace masa a mléčné stravy zároveň, předpisy týkající se *košer* vína ap. *Košer* potraviny a restaurace jsou dozorovány rabínskou autoritou.

⁵⁹ Jsou to např.: obřezka (jeden ze základních předpisů judaismu, chlapec je obřezán 8. den po narození), *bar / bat micva* (oslava náboženské dospělosti), svatba a pohřeb. Všechny tyto obřady jsou spojeny s mnoha *halachickými* předpisy a židovskými zvyky.

Jom kipur)⁶¹, poutní (*Sukot, Šmini aceret, Simchat Tóra, Pesach, Šavu'ot*)⁶², menší svátky (*Chanuka, Tu bi-švat, Purim, Jom ha-acma'ut, Lag ba-omer, Jom Jerušalajim*)⁶³, postní dny⁶⁴ a památné dny (*Jom ha-šoa*)⁶⁵. Židovský kalendář je lunisolární, měsíce se řídí podle měsíčního cyklu a roky podle slunečního, svátky v průběhu roku jsou tedy pohyblivé. Některé ze svátků jsou spojeny s konkrétními příkazy dobročinnosti.

Ačkoliv můžeme v mnoha *micvot* nalézt racionální zdůvodnění např. příkaz mytí rukou před požitím chleba lze chápat jako hygienický úkon, význam mnoha příkazů je nejasný. Pro judaismus není podstatná otázka účelu *micvy*, důležité je naplnění příkazu. I zmíněné omytí rukou před jídlem je spojené s pronesením požehnání, které připomíná, že tato *micva* byla přikázaná Hospodinem.⁶⁶ Takto se z hygienického úkonu stává náboženský akt.

Dodržování *micvot* by mělo být spojené s radostí, nikoliv pouhým plněním náboženské povinnosti. Vnější úkon je tak vyjádřením vnitřní zbožnosti, vztahu k Hospodinu i k ostatním lidem. Výraz *micva* může v širším slova smyslu znamenat i dobrý skutek, tento posun významu nám ukazuje, jak důležitý je morální základ náboženských předpisů.⁶⁷

Víra se tak neustále projevuje v každodenním životě a naopak každý okamžik života je spojený s vědomím jedinečného vztahu k Bohu. Stejným způsobem se v judaismu neustále prolíná praktikování náboženství s etickým jednáním.

---

⁶⁰ Důležitý a nejvýraznější zvyk judaismu. Oslava *Šabatu* připomíná, že Bůh posvětil 7. den na konci prvního týdne stvoření světa (Gn. 2,2–3), svěcení *Šabatu* přikazuje Desatero. Přikázaný odpočinek je spojen s mnoha zákazy, které umožňují plně prožít výjimečného dne v týdnu a dodávají mu jedinečnou atmosféru.

⁶¹ Tyto svátky jsou ustanovené v biblickém textu. *Roš ha-šana* je oslavou židovského nového roku, *Jom kipur*, hebr. „Den smíření“ je nejpřísnější půst roku a zároveň nejvýznamnější svátek, který umožňuje člověku dosáhnout odpuštění hříchů vůči Bohu.

⁶² Tyto svátky jsou spojené s biblickými událostmi odchodu Židů z egyptského otroctví a putování do izraelské země.

⁶³ Jedná se o svátky, které byly ustanoveny v poexilním období, tj. od návratu Židů z babylonského zajetí. *Jom Jerušalajim* je nejmladším svátkem, připomíná znovudobytí starého města Jeruzaléma v r. 1967, kde se nachází poslední pozůstatek druhého Chrámu, jeho západní zeď.

⁶⁴ Kromě *Jom kipur* je během židovského roku ještě pět dalších postních dnů, které připomínají např. zničení Chrámu.

⁶⁵ Den vzpomínání na oběti *šo'a*.

⁶⁶ Požehnání zní: „*Požehnan jsi, Hospodine, Bože náš, Králi světa, jenž nás posvětil Svými příkazy a nařídil nám omytí rukou.*“

⁶⁷ NEWMAN, J. – SIVAN, G.: *Judaismus od A do Z. Slovník pojmů a termínů*. Praha: Sefer, 1992. ISBN: 80-900895-3-4., str. 115n.

2. Dobročinnost v judaismu

Jedním ze stěžejních přikázání judaismu je požadavek pomáhat chudým a jinak znevýhodněným lidem. Všechny 613 *micvot* se dělí na kladné a záporné. Kladné *micvot*, kterých je 248, se nazývají *micvot ase* („udělej“), záporné, kterých je 365, patří do kategorie *micvot lo ta'ase* („nedělej“). Příkaz pomoci sociálně znevýhodněným lidem patří mezi kladné *micvot*, tedy aktivní.

Požadavek dobročinnosti se objevuje na mnoha místech již v biblickém textu. Je spojený s konkrétními nařízeními, která měla ve starověké společnosti eliminovat chudobu. Z tohoto příkazu *Tóry* se později v rámci ústní tradice vyvinul systém sociální pomoci nazývaný se *cedaka*.

2.1 Pojem *cedaka*

Biblický text neuvádí konkrétní výraz pro dobročinnost, výraz *cedaka* používá ve smyslu pomoci chudým pouze na jednom místě kniha Daniel: „*Kéž se ti, králi zalíbí má rada: Překonej své hříchy spravedlností (be-cidka)*⁶⁸ a svá provinění milostí k strádajícím; snad ti bude prodloužen klid“ (Da 4,24). V ostatních případech se vyskytuje termín v biblickém textu ve významu „spravedlnost“ či „zbožnost“, nikoliv ve spojení s pomocí chudým a potřebným. Kniha Daniel je jedním z nejmladších spisů Bible, což potvrzuje domněnku, že termín *cedaka* byl přejatý jako výraz pro dobročinnost až v pobiblickém období.⁶⁹ Dalším důkazem pro toto tvrzení je výskyt v apokryfech⁷⁰ (knihy Tobijáš a Sírachovec), které jsou rovněž mladšího data vzniku než biblické texty.⁷¹ V *Talmudu* se termín *cedaka* běžně vyskytuje ve významu (převážně) materiální pomoci potřebným.⁷²

Původní význam hebrejského slova *cedaka* připomíná důležitou zásadu dobročinnosti v judaismu. Jestliže tento výraz znamená zároveň „spravedlnost“, je poskytnutí pomoci lidem ve špatné sociální situaci naplněním práva. Ze strany dárce se stává povinností, nikoliv projevem lítosti, na straně příjemce vzniká regulérní nárok, jenž zachovává jeho důstojnost. V češtině neexistuje odpovídající výraz, nejbližší je termín „dobročinnost“, který má širší

---

⁶⁸ Některé části knihy Daniel (Da 2,4–7,28) jsou psány aramejsky, proto se zde vyskytuje tento výraz, ale jedná se o ekvivalent hebrejského výrazu *cedaka*.

⁶⁹ To je asi od 1. stol. o. l., kdy došlo ke kanonizaci hebrejské Bible a rozvoji ústní tradice.

⁷⁰ Knihy, které nebyly zahrnuty do kánonu hebrejské Bible.

⁷¹ POSTNER, R.: *Charity*. In: *Encyclopedia Judaica*. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997.

⁷² Vznik *Talmudu* můžeme datovat do období 3. – 6. stol, tedy použití výrazu *cedaka* začíná v tomto období.

význam, než jen poskytnutí materiální pomoci. Další možností překladu je český pojem „milodar“, který ovšem neodpovídá pohledu judaismu. Takto označená pomoc druhému člověku evokuje spíše lítost a je zcela závislá na rozhodnutí dárce. Rabíni, kteří v talmudickém období přejali termín *cedaka*, tak vyjádřili důležitou myšlenku, jenž platí i mimo judaismus.

Použití pojmu *cedaka* v této práci bude vždy označovat materiální pomoc chudým lidem a z důvodů popsaných výše není nutné ho nahrazovat českým ekvivalentem.

2. 2 Pojem *gemilut chasadim*

V souvislosti s vysvětlením pojmu *cedaka* je nutné zmínit i hebrejský výraz *gemilut chasadim*, který se rovněž váže k dobročinnosti. Obecně lze říci, že *gemilut chasadim* je obsáhlejší výrazem pro pomoc druhému člověku. Můžeme ho přeložit jako „dobročinné skutky“. Zahrnuje nejen poskytnutí materiální podpory, ale i jakoukoliv nemateriální pomoc, kterou může být například návštěva nemocných, utěšování truchlících či účast na pohřbech, což jsou v judaismu důležité společenské ctnosti.⁷³ *Talmud* uvádí rozdíl mezi *gemilut chasadim* a *cedakou*: „*Cedaku můžeme poskytovat pouze pomocí peněz, ale gemilut chasadim obojím, penězi i vlastními skutky. Cedaku můžeme poskytovat pouze chudým, gemilut chasadim chudým i bohatým. Cedaku můžeme dávat poskytovat pouze živým, gemilut chasadim živým i mrtvým*“ (Suk. 49b). V uvedeném příkladu vidíme, že skutky, které patří pouze do kategorie *gemilut chasadim*, jsou projevem nejvyššího altruismu člověka.

Jiný rozdíl mezi poskytováním *cedaky* a *gemilut chasadim* vyplývá z *halachy*. Materiální pomoc má určenou míru, židovské náboženské právo uvádí minimální i maximální hranici. Stanovené minimum zaručuje, že pomoc bude poskytnuta, horní mez naopak chrání dárce před tím, aby se sám nestal později závislý na pomoci jiných. *Gemilut chasadim* nemusí mít určenou míru, protože jejich poskytování není tolik závislé na možnostech člověka.

Gemilut chasadim je základním sloupem nejen judaismu, ale i celé společnosti, v tomto ohledu je velmi známý výrok z *Pirkej avot*:⁷⁴ „*Na třech věcech stojí svět: Na Tóře, na bohoslužbě a na dobročinných skutcích (gemilut chasadim)*“ (Avot 1,2). Tradiční texty

---

⁷³ NEWMAN, J. – SIVAN, G.: *Judaismus od A do Z. Slovník pojmů a termínů*. Praha: Sefer, 1992. ISBN: 80-900895-3-4., str. 38n, 43.

⁷⁴ Traktát *Mišny*, který obsahuje převážně etické výroky významných učitelů judaismu, název znamená v překladu „Výroky otců.“

vyzdvihují význam *gemilut chasadim* do té míry, že přirovnávají jejich popření k popření samotného judaismu a pouze ten, kdo koná dobročinné skutky, může být skutečným Židem.⁷⁵

Součástí každodenní ranní liturgie je talmudický text zmiňující důležitost *gemilut chasadim* i pro budoucí svět: „*Toto jsou věci, které poskytují člověku požitky v tomto světě, a základ mu zůstává pro svět budoucí. Jsou to tyto: úcta k otci a matce, skutky milosrdenství, pilná návštěva školy a modlitebny ráno a večer, pohostinnost, návštěva nemocných, výbava nevěst, doprovázení zemřelých, zbožnost při modlitbě, způsobení míru mezi člověkem a jeho druhem – ale studium Tóry se vyrovná všemu*“ (Šab. 127a). Můžeme si všimnout, že jsou v textu nadbytečně vyjmenovány konkrétní příklady *gemilut chasadim*. Jedná se však o zdůraznění požadavku dobročinných skutků. Formulace „*ale studium Tóry se vyrovná všemu*“ neznamená, že by studium bylo důležitější, než konkrétní činy. Naopak judaismus předpokládá, že poznání Tóry vede k etickému chování.

Gemilut chasadim a *cedaka* spolu úzce souvisí. Na jednu stranu je poskytnutí *cedaky* aktem *gemilut chasadim*, na druhou stranu jsou někdy dobročinné skutky možné jen s materiální pomocí. Samotné poskytování *cedaky* může být doprovázeno vlídností, která jí povyšuje na akt *gemilut chasadim*. Není překvapivé, že se pojem *cedaka* stal synonymem pro dobročinné skutky.⁷⁶ Hranice mezi oběma pojmy není zcela ostrá. Tato práce se bude zabývat především pomocí sociálně znevýhodněným lidem, tedy se zaměří více na *cedaku*.

---

⁷⁵ RABINOWITZ, L. I.: *Gemilut hasadim*. In: Encyclopedia Judaica. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997.

⁷⁶ NEWMAN, J. – SIVAN, G.: *Judaismus od A do Z. Slovník pojmů a termínů*. Praha: Sefer, 1992. ISBN: 80-900895-3-4., str. 25n.

3. Pomoc chudým v biblickém období

Problém chudoby, který existoval mnohem dříve, než můžeme vůbec datovat počátky židovských dějin, se dostal do popředí kolem 8. stol. př. o. l. Zrod monarchie i historické události měnily izraelskou zemi. Dřívější kmenová solidarita zanikala, rozvoj obchodu a expanze přinášely bohatství i změny společenské struktury. Vznik privilegovaných vrstev měl za následek prohlubování sociálních rozdílů, vliv měla i urbanizace. Bibličtí proroci upozorňují na rostoucí sociální nespravedlnost, která se objevuje v důsledku velkých společenských změn. Izajáš běduje nad Jeruzalémem: „*Tvé stříbro se stalo struskou, tvé víno je smíšené s vodou, tvoji velmoži jsou umíněnci, spolčenci zlodějů. Kdekdo miluje úplatek a rád bere dary; sirotkovi právo nezjednají a pře vdovy se k nim nedostane*“ (Iz 1,22–23). Proroci chápou chudobu v širším kontextu, tedy jako nezaviněnou, na rozdíl od knihy Přísloví, kde se dává do souvislosti s leností či nezodpovědností.⁷⁷ Na druhou stranu nepřivilegují žádnou z vrstev obyvatelstva, ani chudé.⁷⁸ V jejich pojetí můžeme vidět skutečnou snahu o sociální spravedlnost, která na jednu stranu přiznává právo na pomoc znevýhodněné společenské vrstvě, na druhou stranu požaduje po celé společnosti stejné dodržování norem.⁷⁹

Biblická nařízení, která se snaží eliminovat chudobu, jsou ve své době posunem v etickém chování společnosti. Tehdejší starověké zákoníky se nezabývaly situací nemajetných lidí. *Tóra* však zachycuje velmi konkrétní opatření, závazná pro všechny, a apeluje na mnoha místech v textu na jejich plnění. Jejich cílem bylo omezení chudoby, protože Bible nepředpokládá, že by bylo možné zcela odstranit tento problém: „*Potřebný ze země nevyumizí. Proto ti přikazuji: Ve své zemi ochotně otvírej ruku svému utištěnému a potřebnému bratru*“ (Dt 15,11).⁸⁰ Tento biblický verš se nachází v kapitole Deuteronomia, která se zabývá konkrétním opatřením proti chudobě. V kontextu připomíná, že jedině soustavné úsilí může zlepšit sociální problémy a je nutné neustálé dodržování biblických nařízení.

Dobročinnost je popisovaná jako Boží atribut⁸¹, který by měl člověk napodobovat:

---

⁷⁷ „*Zchudne, kdo pracuje zahálčivou dlaní, kdežto pilné jejich ruka obohatí*“ (Př 10,4).

⁷⁸ „*Proto Hospodin odsekl od Izraele hlavu i ocas, palmovou ratolest i stínu v jediný den. Stařec a vznešený jsou ona hlava a prorok učící klam je onen ocas. Vůdcové tohoto lidu se stali svůdci a ti, kdo se dají vést, jsou ztraceni. Proto neměl Panovník radost z jeho jinochů a nad jeho sirotky a vdovami se neslitoval, protože všichni jsou to rouhači a zlovolníci, bludně mluví každá ústa*“ (Iz 9,13–16).

⁷⁹ LIEBER, D. L.: *Poverty*. In: Encyclopedia Judaica. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997.

⁸⁰ NEWMAN, J. – SIVAN, G.: *Judaismus od A do Z. Slovník pojmů a termínů*. Praha: Sefer, 1992. ISBN: 80-900895-3-4., str. 97, 25.

⁸¹ Judaismus se zabývá vzhledem k monoteismu a absenci teologie otázkou atributů připisovaných Bohu, které se objevují na mnoha místech v biblickém textu. Rozšířené stanovisko Mošeho Maimonida je pochopení atributů

„Vždyť Hospodin, váš Bůh, je Bůh bohů a Pán pánů, Bůh veliký, všemocný a vzbuzující bázeň, který nebere ohled na osobu a nepřijímá úplatek, ale zjednává právo sirotu a vdově, miluje hosta a dává mu chléb“ (Dt 10,17–18). Z uvedené citace je zřejmé, že cílem pomoci nejsou pouze Izraelci, ale i cizinci, u kterých se dala předpokládat obtížnější sociální situace. Vidíme zde přesah zájmu mimo vlastní rodinu či komunitu. Biblický text vyzívá k empatii a připomíná vlastní dějinnou zkušenost izraelského lidu: „Milujte tedy hosta, neboť jste byli hosty v egyptské zemi“ (Dt 10,19). Tóra pamatuje na dobročinnost i v době oslav svátků. Je důležité, aby i nemajetní mohli prožívat radostné období: „A budeš se radovat před Hospodinem, svým Bohem, na místě, které vyvolí Hospodin, tvůj Bůh, aby tam přebývalo jeho jméno, ty i tvůj syn a tvá dcera, tvůj otrok a tvá otrokyně, lévijec, který žije ve Tvých branách, i bezdomovec, sirotek a vdova, kteří jsou mezi vámi“ (Dt 16,11).⁸²

Důležitost poskytování pomoci potřebným pak kromě Tóry⁸³ uvádějí další biblické knihy. Proroci, kteří často apelují na morálku izraelského lidu, považují dobročinnost za důležitou součást náboženské praxe. Izajáš zmiňuje nutnost pomoci chudým jako základní předpoklad skutečné zbožnosti, jenž přináší přízeň Hospodina: „Zdalipak půst, který já si přeji, není toto: Rozevřít okovy svévole, rozvázat jha, dát ujařmenému volnost, každé jeho rozbití? Cožpak nemáš lámat svůj chléb hladovému, přijímat do domu utištěné, ty, kteří jsou bez přístřeší? Vidíš-li nahého, obléknout ho, nebýt netečný k vlastní krvi? Tehdy vyrazí jak jitřenka tvé světlo a rychle se zhojí tvá rána. Před tebou půjde tvá spravedlnost, za tebou se bude ubírat Hospodinova sláva“ (Iz 58,6–7). Izajáš tak napomíná vyvarovat se náboženské praxe, která není spojená s etickým jednáním. Zmíněný půst by byl jen prázdným obřadem, pokud by člověk neplnil celou Tóru, jež upravuje i vztahy mezi lidmi. Prorok Ezechiel prohlašuje, že biblické město Sodoma, které bylo Hospodinem zničeno pro hříšnost svých obyvatel (Gn 18,20 atd.), zaniklo kvůli absenci dobročinnosti: „Hle, toto byla nepravost tvé sestry Sodomy; pýcha, sytost chleba a sebejistý klid, který měla i se svými dcerami. Ale ruku utištěného ubožáka neposilovala“ (Ez 16, 49).⁸⁴ V tomto textu vidíme kritiku nezájmu o druhé, biblický požadavek lásky k bližnímu nebyl v Sodomě naplněný. Pramenem hříchu byla omezenost obyvatel tohoto města na uspokojení vlastních potřeb. V situaci biblické Sodomy můžeme vidět alegorii

---

nikoliv jako vlastností, ale projevů Božího konání, tedy je-li Hospodin „milosrdný“, biblický text poukazuje na Jeho milosrdné činy. Jiné vlastnosti lze chápat jako negace, např. je-li Hospodin jsoucí, znamená to, že není nejsoucí. HYMAN, A.: *Maimonides, Moses. Philosophy*. In: Encyclopedia Judaica. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997.

⁸² Tato citace se týká ustanovení jednoho z biblických svátků – Šavu'ot, který je z hlediska zemědělského roku slavností sklízně, dalším jeho významem je podle tradice oslava předání Tóry na Sinaji.

⁸³ Ve významu Prvních pět knih Mojžíšových.

⁸⁴ POSTNER, R.: *Charity*. In: Encyclopedia Judaica. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997.

společnosti, která ztratí zájem o vlastní sociální problémy a vede to zákonitě k jejímu narušení.

Konkrétní biblické zákony, ve prospěch nemajetných, můžeme rozdělit do čtyř okruhů. Zahrnují opatření týkající se úrody, dále poskytnutí desátku, zákony omezující zadluženost a dary chudým o svátcích. V předpisech *Tóry* můžeme vidět vyspělost biblického zákonodárství a zároveň velkou snahu o řešení problémů chudoby.

3.1 *Leket, šichecha a pe'a*

Hebrejské pojmy *leket*, *šichecha* a *pe'a* označují část úrody každoročně přenechanou chudým, tj. těm, kteří neměli kde sklízet. Důležitou myšlenkou, jenž stojí za těmito zákony, je vědomí obdarování. Veškerá sklizená úroda je majetkem Hospodina. Proto by člověk sám měl napodobit Boží atribut milosrdenství a obdarovat potřebné. Příslušná nařízení, zachycená *Tórou* v knihách Leviticus a Deuteronomium, dále rozvedl *Talmud*. Ačkoliv se v talmudickém období diskutovalo o rozšíření těchto zemědělských předpisů v diaspoře, zůstala v praxi omezená na hospodářství starověkého Izraele, podle biblické formulace: „Až budete ve své zemi sklízet obilí...“ (Dt 19,9).⁸⁵

Leket označuje paběrky z obilí, tedy klasy, které spadly během sklizně na zem. Klasy se při sekání jednou rukou přidržely a druhou podetnuly. Pokud se jedno nebo dvě stébla vysmekly, zůstaly na poli jako *leket* pro chudé, kteří je mohli sbírat. Podobné nařízení se týkalo vinobraní. Jedno nebo dvě zrnka vína či malé trsy hroznů spadlé na zem, se nechaly ležet. Takto se praktikoval biblický příkaz: „Až budete ve své zemi sklízet obilí, nepožneš své pole až do samého kraje a nebudeš paběrkovat, co zbylo po žni. Ani svou vinici úplně nevysbíráš, nebudeš na své vinici paběrkovat spadaná zrnka; ponecháš je pro zchudlého a pro hosta“ (Lv 19,9–10).

Šichecha znamená zapomenuté snopy (jeden nebo dva) na poli během sklizně. Podle rabínského výkladu zahrnuje i zapomenuté nepožnuté klasy. Ustanovení *šichechy* nalezneme v Deuteronomiu: „Když budeš sklízet ze svého pole a zapomeneš na poli snop, nevrátíš se pro něj. Bude patřit bezdomovci, sirotku a vdově, aby ti Hospodin, tvůj Bůh, požehnal při každé práci tvých rukou“ (Dt 24,19). *Tóra* zahrnuje do tohoto příkazu i stromy: „Když oklátíš plody ze své olivy, nebudeš ještě setřásat zbylé, ty budou patřit bezdomovci, sirotku a vdově“ (Dt 24, 20). Ačkoliv se v biblickém textu hovoří pouze o olivovníku, rabíni v talmudickém období

---

⁸⁵ ARZI, A.: *Leket, shikhah, and pe'ah*. In: Encyclopedia Judaica. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997.

rozšířili příkaz na ovoce všech stromů.⁸⁶ *Šichecha* zahrnovala pouze zapomenutou úrodu, netýkala se ovoce, které spadlo na zem, s výjimkou zmíněných hroznů.

Pojem *pea* označuje cíp obilného pole, který ponechal zemědělec pro chudé. Příkaz vychází z již citovaného verše Dt 19,9. *Tóra* nespecifikuje minimální míru *pey*, tedy bylo možné za splnění příkazu považovat i jediný nepožnutý klas. Z toho důvodu bylo stanoveno nejmenší množství jako jedna šedesátina úrody.⁸⁷ Ve výkladech týkajících se *pey* se objevuje snaha zamezit porušení příkazu, ke kterému by mohlo v praxi dojít. Proto rabíni zakázali najmutí nežidovských dělníků během žní, aby z nevědomosti nesklidili celé pole. Pokud k takové situaci přesto došlo, bylo nutné odevzdat jednu šedesátinu z již sklizené úrody.⁸⁸

Pea nemá stanovenou ani maximální míru. Dává tak možnost svobodného rozhodnutí, jak velká část bude přenechaná chudým. Podle Maimonida by měl člověk vzít v úvahu velikost pole, míru chudoby v dané oblasti a úrodu. Pokud má člověk velmi malé pole, nemusela by stačit jako *pea* jedna šedesátina. Je-li v jeho okolí mnoho chudých lidí, měl by v závislosti na jejich potřebě rozšířit míru *pey*. A v případě dobré úrody, která je požehnáním od Hospodina, dává poskytnutí většího množství sklizně chudým možnost vyjádřit vděčnost (Jad Matanot anijim 1,15).

Poskytování *pey* omezuje *halacha* na určitý čas. Chudí měli nárok na sklizeň ponechané úrody pouze ráno, v poledne a večer, mimo předepsaný čas nesměli přijít na pole. Toto časové vymezení má umožnit získání *pey* všem lidem, kteří potřebují pomoc. Předpokládalo se, že pro děti by bylo obtížné vstát brzy ráno, staří lidé mají potíže dojít na pole a kojící matky, které vstávají brzy, potřebují jíst hned ráno (Jad Matanot anijim 2,17). Pokud někdo např. kvůli svému zdravotnímu stavu přišel na pole až k večeru, zůstala tam stále část *pey*. Kdyby bylo dovoleno sklízet ponechanou úrodu po celý den, neměl by každý stejnou možnost pomoci a docházelo by ke znevýhodnění některých lidí.

Zmíněný „host“ ve verši Lv 19,10 (hebr. *ger*)⁸⁹, na kterého se vztahují všechna nařízení týkající se úrody, označuje podle výkladů člověka, který konvertoval k judaismu, tedy je Židem. Z hlediska *halachy* mohou tuto materiální pomoc za určitých podmínek využít i nežidé:

⁸⁶ ARZI, A.: *Leket, shikhhah, and pe'ah*. In: Encyclopedia Judaica. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997.

⁸⁷ Viz Jad Matanot anijim 1,15.

⁸⁸ ARZI, A.: *Leket, shikhhah, and pe'ah*. In: Encyclopedia Judaica. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997.

⁸⁹ Termín *ger* označoval ve starověkém Izraeli cizince, kteří žili dlouhodobě v komunitě a byli prakticky jejími členy. Byli nábožensky a kulturně asimilovaní a vztahovaly se na ně některé zákony Tóry. Pravděpodobně měla tato skupina obyvatel z počátku podřadnější postavení ve společnosti a s tím souvisela i jejich horší ekonomická situace, proto se na ně vztahovala nařízení *leketu*, *šichechy* a *pey*. V období druhého Chrámu se pojem *ger* stal synonymem pro konvertity. LIEBER, D. L.: *Strangers and gentiles*. In: Encyclopedia Judaica. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997.

„...pokud přijdou společně s chudými Izraele,⁹⁰ mohou si vzít (tuto pomoc), v zájmu míru (mipnej darchej šalom)“ (Jad Matanot anijim 1,9). Použitý hebrejský výraz *darchej šalom*, označuje mírumilovné způsoby, které by měly být praktikovány v mezilidských vztazích. Podle učení judaismu se tento požadavek nečiní rozdíl mezi Židem a nežidem. *Darchej šalom* se tak týká i pomoci komukoliv v obtížné životní situaci, což je v souladu s celým etickým poselstvím *Tóry*.⁹¹

Zemědělci podle *halachy* nemohli určit, komu se dostane část ponechané úrody (Jad Matanot anijim 1,8). Nedochozelo tak k upřednostnění některých chudých, ani nevznikal vztah dárce a obdarovaného. Proto také *Tóra* ve verši Lv 19,10 používá termín „ponecháš“⁹², nikoliv „daruješ“. Podle zákona měli chudí právo vzít si tuto část zemědělské produkce dokonce proti vůli vlastníka (Jad Matanot anijim 1,8). Toto ustanovení na jedné straně chrání důstojnost obdarovaného, který nemá závazky vůči dárci a není závislý na jeho vůli. Na druhou stranu zde zaznívá důležitá myšlenka typická pro dobročinnost v judaismu, kdy na straně chudého vzniká zcela legitimní nárok na poskytnutí pomoci.

Názory *halachických* autorit se rozcházejí v tom, zda je závazné poskytování *leketu*, *šichechy* a *pey* v diaspoře. Maimonides se odvolává na rabínské rozhodnutí v Talmudu, které považuje nařízení *pey* závazné i mimo Izrael a rozšiřuje ho na *leket* a *šichechu* (Jad Matanot anijim 1,14). Existovaly i odlišné *halachické* názory a v současné době nejsou tyto zákony praktikovány ani v ortodoxních komunitách v Izraeli.

3.1.1 Leket Israel

Biblická nařízení *leketu*, *šichechy* a *pey* nejsou na jednu stranu uplatňované starověkým způsobem, kdy měly charakter zákona, platného pro celou společnost, ale samotný příkaz je stále aktuální. V této souvislosti stojí za zmínku současná dobročinná organizace Leket Israel. Jedná se o neziskovou organizaci, která se zabývá distribucí potravin v Izraeli ve prospěch chudých obyvatel. Působí od roku 2003 a snaží se zmírňovat problémy související s výživou. Ačkoliv je v Izraeli vysoká míra tzv. relativní chudoby,⁹³ dochází zároveň k plýtvání

---

⁹⁰ Lze předpokládat, že toto nařízení by mělo zabránit zneužití pomoci. Pokud přijdou nežidé společně se Židy dosl. „(je to dovoleno) pokud přijdou společně s chudými Izraele“, pravděpodobně jsou známi v dané komunitě a rovněž musí přijít ve stejný, *halachou* vymezený, čas. Tedy nenastane situace, kdy by se nedostalo pomoci chudým Židům, pro které je určena.

⁹¹ NEWMAN, J. – SIVAN, G.: *Judaismus od A do Z. Slovník pojmů a termínů*. Praha: Sefer, 1992. ISBN: 80-900895-3-4., str. 30.

⁹² Hebr. „*ta'azov*“.

⁹³ V roce 2009 míra chudoby podle definice OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) (tzv. relativní chudoba, začíná pod 60 % průměrného příjmu domácnosti) dosáhla 20,9 % obyvatel Izraele.

potravinami. Podle údajů Leket Izrael se otázka nedostatečné či nevyvážené stravy týká v důsledku chudoby až čtvrtiny obyvatel země.⁹⁴ Cílem Leketu Israel je za pomoci dobrovolníků a spolupráce s dalšími organizacemi efektivně distribuovat přebytky.

Jeden z projektů této organizace se nazývá „Leket“ a vychází z biblického příkazu o sbírání paběrek. Jeho inspirací je již zmíněný verš Dt 24,19. V moderním Izraeli se velmi daří zemědělství, ale ne vždy je sklizena celá úroda, buď z časových důvodů, nebo kvůli absenci odbytu. V rámci projektu dobrovolníci i placení sběrači pomáhají zachránit zemědělskou produkci, která by jinak shnila na polích či v sadech. V roce 2010 se podařilo zachránit 9 milionů liber⁹⁵ ovoce a zeleniny a dále je zdarma distribuovat do neziskových organizací, jež pomáhají potřebným. Akce se zúčastní každoročně asi 36 000 dobrovolníků nejen z Izraele, ale i z dalších zemí, převládají mladí lidé.⁹⁶

Organizace Leket Israel je dobrým příkladem toho, že biblický příkaz je stále aktuální a může inspirovat moderní aktivity v oblasti dobročinnosti. Vzhledem k zájmu dobrovolníků přináší projekt dobré výsledky.

3.2. Biblický desátek

Rolníci měli povinnost ze své úrody odevzdávat desátky, z nichž částí přispívali na osoby ve špatné sociální situaci. V Bibli je na některých místech zmíněný desátek jako dar, např. v Gn 14,20, či dobrovolné vyjádření vděčnosti Bohu – Gn 28, 22, kde se Jákob zavazuje slibem odvádět desátky ze svého jmění, pokud mu Hospodin zachová přízeň. Desátek, hebr. *ma'aser*, získal později význam povinného odevzdání jedné desetiny úrody.

Odvedené desátky se dělily na několik druhů. První, *ma'aser rišon*, náležel levitům,⁹⁷ kteří se věnovali pouze chrámové službě a neměli jiné příjmy. Z něho sami levité dávali desetinu kohenům,⁹⁸ tedy desátek z desátku, ten se nazýval *ma'aser min ha-ma'aser*. Dalším

---

BARKALI, N. – GOTTLIEB, D. – FRUMAN, A.: *Poverty and Social Gaps in 2009, annual report*. Jerusalem: National Insurance Institute, 2010.

⁹⁴ Tento údaj uvádí organizace na svých oficiálních stránkách, viz *Leket Israel. About Us* [online]. c2010. [cit. 2011-06-14]. <<http://www.leket.org.il/english/text/315.aspx>>.

⁹⁵ Tj. přes 4000 tun.

⁹⁶ Viz *Project Leket: Gleaning the Land* [online]. c2010. [cit. 2011-06-14]. <<http://www.leket.org.il/english/text/305.aspx>>.

⁹⁷ Levité byli v období prvního a druhého Chrámu pomocníci chrámových kněží – kohenů. Po dobytí Izraele v době soudců (Joz 21) neobdrželi žádnou půdu, ale dostali levitská města, žili z desátků, které dostávali od celé komunity. Statut kohena či levity se dodnes předává potomkům v mužské linii. NEWMAN, J. – SIVAN, G.: *Judaismus od A do Z. Slovník pojmů a termínů*. Praha: Sefer, 1992. ISBN: 80-900895-3-4., str. 99.

⁹⁸ Koheni dostávali jiný druh desátku, který se nazýval *truma*, *ma'aser min ha-ma'aser* od levitů byl pouze částí jejich příjmu. Koheni stejně jako levité neměli jiný zdroj příjmů, v době existence Chrámu se věnovali přinášení chrámových obětí a dalším povinnostem spojeným s náboženským životem. V moderním Izraeli může být *truma*

byl *ma'aser šeni*, desátek ze zbývajících úrody, který se v naturální podobě či v případě nutnosti převedený na peníze přinášel do Jeruzaléma podle biblického příkazu: „*Budeš odvádět desátky z veškeré úrody své setby, která každoročně na poli vyroste. Na místě, které si On vyvolí, aby tam přebývalo Jeho jméno, budeš jíst před Hospodinem, svým Bohem, desátky ze svého obilí, moštu a čerstvého oleje i prvorozených kusů svého skotu a bravu, aby ses učil bát Hospodina, svého Boha po všechny dny*“ (Dt 14,22). Smyslem tohoto druhu desátku bylo zdůraznit centrální úlohu, kterou zaujímal Jeruzalém a Chrám v náboženském životě Židů starověku.⁹⁹

Každý třetí a šestý rok byl *ma'aser šeni* nahrazen tzv. desátkem chudých, hebr. *ma'aser ani*. Toto nařízení vychází z biblických veršů Dt 14,28–29: „*Každého třetího roku odneseš všechny desátky ze své úrody toho roku a složíš je ve svých branách. I přijde lévijec, protože nemá s tebou podíl na dědictví, a bezdomovec, sirotek a vdova, kteří žijí ve tvých branách, a budou jíst dosyta, aby ti Hospodin, tvůj Bůh, žehnal při každé práci, kterou bude tvá ruka konat.*“

Podle *halachy* povinnost odvádět desátky neplatí v diaspoře v souladu s principem, který považuje veškeré zákony závislé na izraelské zemi, závazné pouze tam. Nicméně z historického hlediska existují důkazy o dodržování *trumy* a *ma'aser* i v diaspoře.¹⁰⁰ Ze starověké náboženské praxe poskytování desátku chudým, se vyvinul zvyk darovat desetinu příjmů na dobročinné účely.

3.3 Sabatický rok

Významným biblickým opatřením, které mělo příznivý dopad na situaci chudých lidí ve starověké společnosti, byl sabatický rok, nazývaný *šmita*. Tóra zmiňuje ustanovení *šmity* ve třech pasážích, každá z nich se zabývá odlišným aspektem tohoto nařízení. Nejstarší zpráva, která se nachází v Ex 23,10–11: „*Po šest let budeš osévat svou zemi a sklízet z ní úrodu. Sedmého roku ji necháš ležet ladem (tišmetena). Nebudeš ji obdělávat, aby jedli ubožáci z tvého lidu, a co zbude, spase polní zvěř. Tak naložíš i se svou vinicí a se svým olivovím.*“ Z kořene použitého slovesa „ležet ladem“ *š-m-t* je odvozen výraz *šmita*.

---

oddělována z úrody některým výrobcem či samotnými praktikujícími Židy, kteří ji následně zničí, protože v současnosti není možné předat *trumu* kohenům (nelze splnit *halachickou* podmínku rituální čistoty kohenů). OPPENHEIMER, A.: *Terumot and ma'aserot*. In: Encyclopedia Judaica. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997.

⁹⁹ Ibidem.

¹⁰⁰ Ibidem.

V další biblické pasáži Lv 25,1–7;18–22 najdeme označení *šabat šabaton*, které můžeme přeložit jako „šabat slavnostního odpočinutí“. Z tohoto názvu je patrná paralela se *šabatem*, sedmým dnem týdnu, který znamená přerušení veškeré práce. Obdobně *šmita*, každý sedmý rok, je *šabatem* Hospodina (Lv 25,2). V praxi znamenal ponechání země úhorem, zdrojem obživy bylo pouze to, co samo vyrostlo na polích a vinicích (Lv 25,3–7).

Deuteronomium hovoří o slavnosti „promíjení dluhů“ (Dt 15,1) a uvádí konkrétní podmínky: „*Každý věřitel svému bližnímu promine, co mu půjčil. Nebude na svého bližního, svého bratra, naléhat, dokud je vyhlášeno Hospodinovo promíjení dluhu. Na cizince (nochri) naléhat smíš, ale co máš u svého bratra, to mu tvá ruka promine*“ (Dt 15,2–3). Oduštění dluhů se tedy týká pouze praxe v rámci komunity. Použitý výraz pro cizince je odlišný od termínu *ger*, který byl zmíněn v zákonech týkajících se přenechání části úrody chudým (Lv 19,10). Pojem *nochri* označuje člověka, který žil (i dlouhodobě) v Izraelské zemi, ale formálně si ponechal svůj politický či sociální status, neměl zájem se asimilovat. Příchod cizinců (*nochri*) do země souvisel nejčastěji s obchodními cestami, v některých případech byl důsledkem dřívější okupace. Na tuto část obyvatel se nevztahovaly běžné zákony starověkého Izraele, ale jiný typ legislativy, který je chránil.¹⁰¹ Pokud vezmeme v úvahu dobové pozadí, vysvětluje se, proč na jednu stranu *Tóra* nabádá k sociální pomoci cizincům, a na druhou stranu jsou z některých opatření vyňati.

První zmíněná pasáž Ex 23,10–11 nehovoří o promíjení dluhů a poslední Dt 15,1–11 nezmiňuje ponechání země ladem. V hebrejském textu Deuteronomia je použité stejné sloveso jako v Ex 23,11 „ležet ladem“ *š-m-t*, zde přímo ve tvaru *šmita*, což svědčí o provázanosti textu. Další souvislost můžeme hledat v samotném provádění obou příkazů. Pokud byla pole ponechaná sedmého roku ladem, nebylo možné na nich pracovat a tedy ani dlužníci nemohli splácet své závazky. Pro lidi, kteří byli ve špatné finanční situaci, to znamenalo narůstající zátěž. Proto *Tóra* uvádí současně požadavek promíjení dluhů jako další z opatření, jež se snaží eliminovat chudobu. Z této perspektivy je pochopitelné, proč se zákony *šmity* nevztahovaly na cizince, do jejich možností splácet dluhy nezasahoval sabatický rok.¹⁰²

V pasáži Dt 15,7–9 se objevují další ustanovení o promíjení dluhů v době *šmity*. Biblický text nabádá ke skutečnému dodržování těchto nařízení a apeluje na morálku člověka: „*Bude-li u tebe potřebný někdo z tvých bratrů, v některé z tvých bran v tvé zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh, nebude tvé srdce zpupné a nezavřeš svou ruku před svým potřebným*“

¹⁰¹ LIEBER, D. L.: *Strangers and gentiles*. In: Encyclopedia Judaica. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997.

¹⁰² Ibidem.

bratrem. *Ochotně mu otvírej svou ruku a poskytni mu dostatečnou půjčku podle toho, kolik ve svém nedostatku potřebuje. Dej si pozor, aby v tvém srdci nevyvstala ničemná myšlenka, že se blíží sedmý rok, rok promíjení dluhů; že tedy budeš na svého potřebného bratra nevlídný a nedáš mu nic.*“ V textu je patrná souvislost s dobročinností. Pokud někdo zapůjčí peníze s blízcím se sabatickým rokem, zvyšuje se pravděpodobnost, že půjčka nebude vrácena. Její splacení závisí na částce i finanční situaci dlužníka. Formulace o poskytnutí „dostatečné půjčky“ předpokládá špatnou sociální situaci, která nezaručuje ani včasné navrácení. V tu chvíli se z obchodu stává akt dobročinnosti. Dá se předpokládat, že poskytnutí půjčky lze snadno odmítnout, proto se *Tóra* zdůrazňuje skutečné dodržování zákonů *šmity* ve prospěch chudých.

3.3.1 *Jovel*

Sedm po sobě jdoucích roků *šmity* uzavíral *jovel*, jubilejní rok: „*Padesátý rok*¹⁰³ *posvětíte a vyhlásíte v zemi svobodu všem jejím obyvatelům. Bude to pro vás léto milostivé (jovel), kdy se každý vrátí ke svému vlastnictví a všichni se vrátí ke své čeledi*“ (Lv 25,10). *Jovel* podle biblického textu znamenal stejně jako *šmita* ponechání země ladem, ale i další nařízení jako propuštění židovských otroků a navrácení majetku do původního vlastnictví.

Ve starověkém Izraeli bylo více typů otroků. Samotný pojem je v hebrejštině odvozený od slova „pracovat“,¹⁰⁴ tedy otrok je pouze pracovní silou, což se vztahuje i na nežidovské otroky. Na rozdíl od najatého dělníka nedostává mzdu, je členem domácnosti svého pána, jenž má nad ním některá práva, ale zároveň se na něho vztahují zákony společnosti, které ho chrání.¹⁰⁵ Židé ve starověku se mohli stát otroky jen ve výjimečných případech, buď z důvodu spáchání zločinu, což přikazoval soud, nebo kvůli dluhům či velké chudobě. K tomu ale docházelo z vlastního rozhodnutí: „*Když tvůj bratr vedle tebe zchudne a prodá ti sebe sama, nezotročíš ho otrockou službou. Bude u tebe jako nádeník, jako přistěhovalec; bude u tebe sloužit až do milostivého léta*“ (Lv 25,39). Uvedený verš je možné interpretovat i jako zákaz otroctví, ale protože k této situaci i přesto docházelo, zabývá se

---

¹⁰³ Ačkoliv je v textu *jovel* zmíněn jako padesátý rok, pravděpodobně připadal na čtyřicátý devátý rok, podle předchozího verše: „*Odpočítáš si pak sedm roků odpočinutí, sedmkrát sedm let, a vyjde ti období sedmi roků odpočinutí: čtyřicet devět let*“ (Lv 25,8). Popsat přesně starověkou praxi *jovelu* je dnes obtížné. Viz LIEBER, D. L.: *Sabbatical year and Jubilee*. In: Encyclopedia Judaica. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997.

¹⁰⁴ Hebrejsky se otrok nazývá *eved*, což je odvozeno od slovesa *a-v-d*, které znamená „pracovat, sloužit.“

¹⁰⁵ Bez ohledu na to, zda se jednalo o židovského či nežidovského otroka, bylo zakázané se k němu chovat krutě (Ex 21,26-27; Lv 25,43).

Tóra konkrétními podmínkami. Na židovské otroky se vztahovala dvě specifická nařízení. Museli být propuštěni po šesti letech a v jubilejním roce.¹⁰⁶ Požadavek etického zacházení s židovskými otroky *Tóra* zdůrazňuje připomenutím dějinné zkušenosti: „*Pamatuj, že jsi byl otrokem v egyptské zemi a že tě Hospodin, tvůj Bůh, vykoupil*“ (Dt 15,15).¹⁰⁷ Ačkoliv je z perspektivy moderní doby myšlenka otroctví zcela nepřijatelná, zachycují tato biblická nařízení určitý posun společnosti. Otroctví, které bylo ve starověku běžnou součástí společenské struktury, se snaží zákony Izraele upravovat tak, aby nedocházelo ke zbytečnému bezpráví. Z hlediska našeho tématu je důležitá otázka židovských otroků z důvodů chudoby. Jestliže *Tóra* přikazuje v jubilejním roce odpuštění dluhů, musí požadovat i propuštění otroků, protože jedno s druhým souvisí. Za pozornost stojí i fakt, že snaha eliminovat otroctví mezi Židy zdůrazňuje vědomí rovnosti a žádný člověk by se neměl dostat kvůli špatné sociální situaci do nedůstojných životních podmínek. S tím souviselo i další biblické nařízení, které přikazuje vykoupit židovské otroky, kteří se dostali do vlastnictví nežidů.¹⁰⁸

Jovel byl dodržován pouze v období prvního Chrámu. Důvod, proč toto biblické nařízení přestalo být praktikované v historii starověkého Izraele tak brzy, spočívá pravděpodobně v původu těchto zákonů. Jsou vázané na jednoduchý sociální a ekonomický systém a s rozvojem společnosti se objevily problémy, které se neslučovaly s jejich praxí. Obdobné otázky se týkaly i *šmity*, ale její dodržování pokračovalo i v období druhého Chrámu.¹⁰⁹

3.3.2 *Šmita* v současnosti

Na rozdíl od *jovelu* byla *šmita* dodržována i v období druhého Chrámu. Podle *halachy* platí až do dnešních dnů. Nařízení, která se týkají ponechání země ladem, platí pouze v Izraeli,¹¹⁰ zákony ohledně odpuštění dluhů se vztahují i na diasporu. Po zničení druhého Chrámu, kdy se Židé dostali do ekonomicky nejisté situace, bylo nutné se zabývat tímto

---

¹⁰⁶ Otroek mohl zůstat za určitých podmínek i u svého pána, pokud to bylo jeho svobodnou vůlí (Ex 21,5). Pravděpodobně k tomu docházelo v situacích, kdy by se propuštěním na svobodu ocitl v horších životních podmínkách.

¹⁰⁷ COHN, H. H.: *Slavery*. In: Encyclopedia Judaica. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997.

¹⁰⁸ „*Když u tebe nějaký host nebo přistěhovalec dosáhne blahobytu a tvůj bratr u něho zchudne, takže sebe sama prodá hostu, který se k tobě přistěhoval, nebo některému příslušníku hostovy čeledi, ač se prodal, bude mít právo se vykoupit. Někdo z jeho bratrů dá za něj výkupné nebo ho vykoupí jeho strýc nebo bratranec anebo ho vykoupí někdo z blízkých příbuzných jeho čeledi anebo si opatří potřebný obnos a vykoupí se sám* (Lv 25,47–49).

¹⁰⁹ LIEBER, D. L.: *Sabbatical year and Jubilee*. In: Encyclopedia Judaica. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997.

¹¹⁰ V souladu s nařízením uvedeným v Lv 25,2: „*Až přijdete do země, kterou vám dávám, bude země slavit odpočínutí, odpočínutí Hospodinovo.*“

požadavkem. V talmudickém období rabíni stanovili podmínky, jež měly zabránit tomu, aby praktikování zákonů *šmity* ohrozilo finanční situaci jedince. V této nejisté době lidé raději neposkytovali půjčky s blížícím se rokem *šmity*, což v důsledku poškozovalo chudé, kteří tuto finanční pomoc potřebovali. Již zmíněný učenec Hilel, jenž se tradičně přikláněl k více lidským výkladům *Tóry*, ustanovil tzv. *prosbul* a reagoval tak na praxi, která byla na jednu stranu překročením nařízení Dt 15,9: „*aby v tvém srdci nevyvstala ničemná myšlenka, že se blíží sedmý rok, rok promíjení dluhů*“, na druhou stranu lidé takto reagovali v důsledku historického vývoje. Jednalo se o právní opatření, které v souladu s *halachou* umožnilo převést pohledávky na židovský soud – *bejt din*. Biblický zákon zakazuje vymáhat dluhy v období *šmity* v osobním vztahu: „*Každý věřitel svému bližnímu promine, co mu půjčil. Nebude na svého bližního, svého bratra, naléhat, protože je vyhlášeno Hospodinovo promíjení dluhu*“ (Dt 15,2). Soud je však společenskou institucí, která může vymáhat půjčky, jejichž dluhopisy byly na ni převedené ještě před rokem *šmity*. V důsledku tohoto nařízení není porušen zákon a věřitel nepřijde o svoji pohledávku.¹¹¹

Ačkoliv je *prosbul* výkladem biblického zákona a má formálně menší autoritu, je legitimní. Judaismus tak umožňuje v nových podmínkách zachovat starověký příkaz v souladu s obecným dobrem. Věřitel se nedostane do obtížné finanční situace a chudý člověk má jistotu, že v případě potřeby vždy dostane půjčku. Pokud budeme chápat odpuštění dluhů jako akt dobročinnosti, neměl by ohrožovat situaci toho, kdo ji koná. A tomu se snaží zamezit ustanovení *prosbulu*.

3.4 Dary chudým o svátcích

Příkaz dávat během židovských svátku dary chudým lidem, aby se i oni mohli radovat, se nachází v biblickém textu v souvislosti s ustanovením poutních svátků: „*Při své slavnosti se budeš radovat ty i tvůj syn a tvá dcera, tvůj otrok a tvá otrokyně, lévíjec i bezdomovec, sirotek a vdova, kteří žijí ve tvých branách*“ (Dt 16,14).¹¹² V radostných obdobích je důležité myslet na ty, kteří jsou v obtížné životní situaci, jednak proto, aby se mohli zúčastnit oslav společně s komunitou a také proto, že člověk může snadno zapomenout na ty, jež nemají stejné štěstí. V náboženské praxi Židů je tak zvykem dávat dobročinné dary i při oslavách

---

¹¹¹ ROTHKOFF, A.: *Prosbul*. In: Encyclopedia Judaica. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997.

¹¹² Obdobná formulace se nachází v již zmíněném verši Dt 16,11.

Pesachu, Purimu, před začátkem *Jom kipur* a v mnoha komunitách i před *Šabatem*.¹¹³

Biblická kniha Ester, která je mladšího data vzniku, než knihy *Tóry*, ustanovuje oslavu svátku *Purim*.¹¹⁴ V jejím pojetí se objevuje v konkrétním nařízení příkaz nezapomínat během svátků na lidi v obtížné životní situaci: „*Uložil jim, aby každým rokem slavili čtrnáctého a patnáctého dne měsíce adaru památku na dny, v nichž si Židé odpočinuli od svých nepřátel, a na měsíc, který jim přinesl zvrát, místo starosti radost, místo smutku den pohody; aby je slavili jako dny radostného hodování a aby posílal jeden druhému dárky a chudým dary*“ (Est 9,22). Podle *halachy* se na základě tohoto verše o *Purimu* posílají dárky, jež můžeme rozdělit do dvou kategorií. Jsou to tzv. dárky k jídlu (*mišloach manot*) a *halacha* vyžaduje obdarovat jimi nejméně jednoho přítele a peněžité dary chudým lidem (*matanot le-evjonim*). Židovské náboženské právo nestanoví horní mez, tedy je možné být štědrý podle vlastního rozhodnutí, ale přednost by měli mít potřební: „*Čím více dávků pošleš svým přátelům, tím více jsi hoden chvály. V každém případě je mnohem lepší dávat štědře chudým, než mít okázalou oslavu a posílat dary svým přátelům, neboť není větší a skvostnější radosti před Svatým, budiž požehnán, než potěšit srdce chudých, sirotků a vdov*“ (Kicur ŠA 142,1). Skutečná oslava by tedy měla směřovat k pomoci druhým a ne pouze k vlastnímu potěšení.

Peněžité dárky je nutné poskytnout alespoň dvěma chudým lidem a tuto povinnost má i ten, kdo je sám potřebným: „*Každý, dokonce i chudý v Izraeli, který sám přijímá cedaku, je povinen dát nejméně dva dárky dvěma chudým, což znamená každému jeden dárek, neboť je psáno: a chudým dary,*¹¹⁵ *což znamená dva dary dvěma chudým*“ (Kicur ŠA 142,3). *Halacha* tak na základě biblického verše Est 9,22 odvozuje, že v případě přátel postačí obdarovat jednoho člověka: „*aby posílal jeden druhému dárky*“, ale použití plurálu „*chudým*“ znamená nejméně dva. V praxi to znamená dát alespoň dvě mince dvěma lidem. Nabízí se otázka, proč má tuto povinnost i ten, kdo sám přijímá pomoc. Ačkoliv může poskytnout velmi malou částku, vyjadřuje tím svoji solidaritu s komunitou. Navíc je pravděpodobné, že bude sám příjemce pomoci a malý dar nezhorší jeho situaci.

Člověk by měl poskytnout *matanot le-evjonim* komukoliv: „*Během Purimu nemáme být vybíraví, ale dáme každému potřebnému, kdo otevře svou dlaň. Pokud je někdo v komunitě, kde nejsou chudí lidé, ponechá si peníze u sebe, dokud je nepotká, nebo jim je pošle*“ (Kicur ŠA 142,3). Tato formulace se snaží zabránit upřednostnění některých lidí podle sympatií dárce. Pokud není možné poskytnout *matanot le-evjonim* v období *Purimu*,

¹¹³ NEWMAN, J. – SIVAN, G.: *Judaismus od A do Z. Slovník pojmů a termínů*. Praha: Sefer, 1992. ISBN: 80-900895-3-4., str. 26.

¹¹⁴ *Purim* je oslavou záchrany Židů v Perské říši před úplným vyhlazením. Celý příběh popisuje biblická kniha Ester.

¹¹⁵ „*a chudým dary*“ je citace bibl. verše Est 9,22.

umožňuje *halacha* dokonce splnění této *micvy* později či mimo komunitu, v níž se člověk nachází.

Posílání dáreků během *Purimu* je *micva* povinná i pro ženy. Co se týče *mišloach manot*, není dovoleno mezi mužem a ženou, ale dary chudým může dát žena muži a naopak. Důvody, proč se *halacha* zabývá tímto aspektem, je možné hledat v dodržení dobrých mravů. V případě *mišloach manot* se dokonce doporučuje, aby žena splnila tuto *micvu* sama a nespolehala na to, že její manžel pošle dárky i jejím jménem (Kicur ŠA 142,4).

Popsaná praxe svátku *Purim* dokazuje, jak judaismus detailním způsobem rozvíjí ustanovení biblického textu a klade důraz na skutečný soucit s chudými lidmi formou efektivní pomoci, která není jen formálním splněním povinnosti. Jak již bylo zmíněno na začátku kapitoly, není *Purim* jediným svátkem, jenž souvisí s dobročinnými zvyky, stejně tak není poskytování *cedaky* omezeno jen na určitá období.

4. *Cedaka* jako systém sociální pomoci

Dobročinnost, která se objevuje na mnoha místech v biblickém textu, byla rozvinuta do detailů v talmudickém období a středověké náboženskoprávní literatuře. Ačkoliv nebylo možné po zániku starověkého státu plnit ty zákony, které byly vázané na Izraelskou zemi, objevovaly se zároveň nové způsoby pomoci chudým. Myšlenku, jež rabíni vyjádřili použitím termínu *cedaka*, rozvinula *halachická* literatura v konkrétních zákonech týkajících se dobročinnosti. *Micva* pomoci chudým je důležitým příkazem *Tóry* a učenci se z toho důvodu zabývali každou podrobností, která souvisela s darováním i přijímáním *cedaky*.

Zásady dobročinnosti, rozšířené *Talmudem*, najdeme přehledně popsane v Maimonidově díle *Mišne Tora*, kde se jimi zabývá oddíl *Matanot anijim*, což znamená v překladu „dary chudým“. Člení se na deset kapitol, z nichž se prvních šest zabývá biblickými příkazy *leketu*, *šichechy* a *pey*, které byly zmíněny v předchozích kapitolách během výkladu těchto starověkých zákonů. Zbývající čtyři kapitoly pojednávají o *cedace* a zabývají se nejen výší poskytnutí finanční pomoci, ale i způsobem předání, který jí povyšuje od pouhého splnění povinnosti na akt lásky k bližnímu. Ačkoliv je Maimonidovo dílo středověkým *halachickým* kodexem, je stejně jako *Šulchan aruch*, pro judaismus aktuální do současných dnů. Jednotlivé zásady poskytování *cedaky* je možné rozdělit podle několika aspektů.¹¹⁶

4.1 *Cedaka*

Dávat *cedaku* chudým se chápe jako splnění pozitivní *micvy* na základě biblického verše Dt 15,8: „*Ochotně mu otvírej svou ruku...*“ a naopak neposkytnutí pomoci znamená překročení negativní *micvy*: „*...nebude tvé srdce zpupné a nezavřeš svou ruku před svým potřebným bratrem*“ (Dt 15,7). V rámci náboženské praxe je *cedaka* dokonce důležitější než starověké oběti spojené s existencí Chrámu: „*Prosazovat spravedlnost (ase cedaka) a právo je Bohu milejší než obět*“ (Př 21,3).¹¹⁷ Formulace *ase cedaka*, kterou nalezneme v hebrejském textu, znamená doslova „činit spravedlnost“ a je zde zjevná spojitost s pozitivní *micvou*, jež se nazývá *micva ase*. Citace tohoto biblického verše poukazuje jednak na nutnost aktivní vůle člověka při plnění této *micvy* a také připomíná souvislost dobročinnosti a spravedlnosti.

¹¹⁶ POSTNER, R.: *Charity*. In: Encyclopedia Judaica. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997.

¹¹⁷ Kicur ŠA 34,1.

Původní význam biblického verše nemusel souviset s dobročinností, když vezmeme v úvahu, že tato idea je mnohem mladší než vznik knihy Přísloví. Na druhou stranu judaismus neustále prostřednictvím ústních výkladů odkrývá hlubší význam biblických textů. Obdobná interpretace se týká verše Iz 1,27: „*Sijón*¹¹⁸ bude vykoupen soudem a ti v něm, kdo se obrátí, *spravedlností (bi-cedaka*¹¹⁹).“ Plnění *micvy cedaky* tedy znamená nezbytnou podmínku pro konečnou spásu Izraele.¹²⁰

Láska, která je motivem židovské dobročinnosti, bude člověku oplacena od Hospodina:¹²¹ „...*aby upustil Hospodin od planoucího hněvu svého a udělil tobě milosrdenství (ve-natan lecha rachamim) a smiloval se nad tebou (ve-richamcha) a rozmnožil tě, jak byl přísahou slíbil otcům tvým*“ (Dt 13,18).¹²² Hebrejský pojem *rachamim* neoznačuje pouze milosrdenství, ale znamená nezištnou lásku, která nemá přesný ekvivalent v češtině. Kořen slova obsahuje výraz *rechem*, jenž znamená „děloha“, což odkazuje k mateřské lásce, která je tou nejsilnější. Z uvedeného verše vyplývá, že Bůh dává člověku schopnost *rachamim*, projevovat nepodmíněnou a shovívavou lásku a Hospodin ho za to bude stejným způsobem milovat (*ve-richamcha*). Právě v nezištné pomoci chudým lidem je možné využít tuto schopnost člověka.

4.1.1 Dárce a příjemce *cedaky*

Povinnost dávat *cedaku* se vztahuje na všechny Židy: „*Každý člověk má povinnost poskytovat cedaku podle svých možností. Dokonce i ten, kdo sám žije z cedaky*“ (Kicur ŠA 34,2). Toto rozhodnutí vyzdvihuje důležitost *cedaky* a zároveň zdůrazňuje, že i malá pomoc je důležitá. Nabízí se otázka, jaký smysl má vyžadovat (i symbolickou) pomoc od člověka, který sám *cedaku* přijímá, ale toto nařízení je možné plnit pouze v tom případě, že to jeho situace umožňuje: „*Ten, kdo však nemá dostatek prostředků na vlastní obživu, nemá povinnost poskytovat cedaku, protože jeho vlastní obživa má přednost před ostatními*“ (Kicur ŠA 34,2). *Halacha* takto zabránila situaci, kdy by se splnění náboženské povinnosti *cedaky* stalo

---

¹¹⁸ Sijón, termín, který se často objevuje v biblickém textu jako označení hory, kde stával Chrám, je v textu biblické knihy Izajáš používán ve významu Jeruzaléma i Judského království, duchovního centra lidstva a izraelské země a židovského národa. NEWMAN, J. – SIVAN, G.: *Judaismus od A do Z. Slovník pojmů a termínů*. Praha: Sefer, 1992. ISBN: 80-900895-3-4., str. 180n.

¹¹⁹ Gramaticky podstatné jméno + předložka *bi-* ve funkci přičestí.

¹²⁰ Kicur ŠA 34,1.

¹²¹ Ibidem.

¹²² Zde není použit překlad ČEP, ale více vyhovující: *Řeči Mojžíšovy. Pátá kniha tory*. Přeložil Gustav Sicher. Praha: Melantrich, 1950. ČEP překládá verš Dt 13,18: „...*aby se Hospodin od svého planoucího hněvu odvrátil a udělil ti slitování. Slituje se nad tebou a rozmnoží tě, jak přísahal tvým otcům*.“ Překlad hebr. pojmu *rachamim* jako slitování není v souladu s židovskou tradicí.

kontraproduktivní.

Dobročinnost se neomezuje pouze na židovskou komunitu, ale *halacha* nařizuje poskytnout pomoc i chudým nežidům. „*Chudé nežidy živíme a oblékáme spolu s chudými z Izraele, v zájmu míru*“ (Kicur ŠA 34,3). Jedná se o stejný důvod jako v případě praktikování biblických zákonů poskytujících část zemědělské produkce chudým. Dobré vztahy s okolím jsou důležité a při pomoci lidem v nouzi není rozdíl mezi Židem a nežidem.

V poskytování *cedaky* má vždy přednost nejbližší rodina: „*Ten, kdo podporuje své starší děti, které není povinen vyživovat (starší šesti let), aby učili jeho syny Tóru a jeho dcery správnému chování, nebo poskytuje dary rodičům (kteří se mohou živit jen z cedaky), tak pokud to opravdu potřebují, počítá se to jako cedaka*“ (Kicur ŠA 34,6). Dále se upřednostňuje například příbuzný před jinými chudými, chudý ze stejné komunity má přednost před chudým z jiné komunity. Zde můžeme vysledovat posílení solidarity v rámci rodiny a blízkého okolí. Lze předpokládat, že tímto způsobem jsou posilovány vztahy v rámci komunity v souladu s biblickým veršem Dt 15,11: „*Ve své zemi ochotně otvírej ruku svému utišenému a potřebnému bratru.*“ Na druhou stranu *halacha* napomíná, aby ten, kdo je pověřeným vybíráním *cedaky* rozdělil získané prostředky spravedlivě a neupřednostnil vlastní příbuzné (Kicur ŠA 34,6).

V přijímání *cedaky* jsou upřednostněny ženy před muži, což *halacha* zdůvodňuje tím, že pro ženu je mnohem více zahanbující žádat o materiální pomoc, než pro muže (Jad Matanot anijim 8,15). Stejně tak je pravděpodobné, že žena může mít děti a nacházet se v obtížné situaci sama, protože v případě rodiny by o pomoc žádal muž. I z toho důvodu by měla mít přednost žena před mužem.

4.1.2 Množství *cedaky*

Další otázkou, kterou se zabývá *halacha* v souvislosti s dobročinností, je množství poskytnuté *cedaky*. Minimální částka je desetina příjmů, po odečtení výdajů za domácnost,¹²³ což odkazuje k biblickému desátku chudých, *ma'aser ani*. *Halacha* se zabývá i maximální výší *cedaky*: „*Člověk by neměl dávat více než jednu pětinu, aby se později sám nestal závislý na jiných*“ (Kicur ŠA 34,4). Omezení horní hranice *cedaky* však platí, pokud člověk žije, v závěti je možné odkázat až třetinu jmění (Kicur ŠA 34,4). Stanovení částky, která je přímo úměrná finanční situaci člověka, umožňuje plnění této důležité *micvy* v jakékoliv životní situaci. Pokud

---

¹²³ Některé *halachické* autority uvádějí částku jako desetinu příjmů bez odečtení výdajů za domácnost, zde uvedené stanovisko vychází z vydání *Kicur šulchan aruchu* citovaného v této práci.

někdo věnuje jako *cedaku* malou částku, protože si nemůže dovolit více, má stejnou zásluhu jako ten, kdo má možnost být štedrý. Není důležité, kolik člověk dává, ale s jakým úmyslem, zda je jeho dar vyjádřením skutečné zbožnosti (Kicur ŠA 34,2).

Při věnování materiální pomoci chudému by měl člověk dbát na to, aby poskytl to nejlepší: „*Kdo chce získat zásluhu, musí přemoci špatný sklon a do široka otevřít svou ruku. Vše, co člověk dělá ve jménu nebes (tj. bez myšlenky na osobní prospěch),¹²⁴ mělo by být nejlepší a nejhezčí. Když nechá postavit synagogu, měla by být krásnější než jeho vlastní dům. Když sytí hladové, měl by jim nabídnout nejlepší a nejchutnější ze svého stolu. Když odívá nahé, měl by jim dát ze svých nejlepších oděvů. Když něco posvětit, měl by vybrat to nejlepší ze svého majetku, neboť je psáno: A všechn tuk patří Hospodinu“ (Kicur ŠA 34,5). Formulace „*A všechn tuk patří Hospodinu*“ je citací biblického verše Lv 3,16 a vztahuje se k pravidlům přinášení obětí v Chrámu. Pokud *Tóra* přikazuje v rámci starověké bohoslužby obětovat to nejlepší, tím spíše by měl člověk dbát na to, aby dával to nejvybranější ze svého vlastnictví jako *cedaku*, která je důležitější než přinášení obětí.*

4.1.3 Způsoby poskytování *cedaky*

Člověk, který se stal závislým na *cedace*, potřebuje nejen materiální pomoc, ale i psychickou podporu. Z toho důvodu je důležité zachovat jeho důstojnost: „*Každý, kdo dává cedaku s nepřijemným výrazem ve tváři, s pohledem chladným nebo zarytým do země, i kdyby dal tisíc dukátů, ztrácí svou zásluhu*“ (Kicur ŠA 34,7). I v případě, že člověk nemá co poskytnout, měl by alespoň projevit svou účast: „*Je zakázáno být hrubý k chudému, nebo na něj křičet, protože je na duchu zlomený a poníženy*“ (Kicur ŠA 34,8).

Maimonides rozděluje plnění *micvy* dobročinnosti do osmi stupňů. Stejná pomoc tak může mít mnoho aspektů. Nejvyšším stupněm je situace, kdy se zabrání tomu, aby člověk v obtížné situaci spadl na samé dno, například poskytnutím půjčky, zaměstnání nebo účasti na obchodu (Jad Matanot anijim 10,7). Je zřejmé, že toto opatření je neúčinnější ve snaze zabránit chudobě, protože se nejen zabrání nejhorším důsledkům finančních potíží, ale tento člověk může být v budoucnu sám opět nápomocný druhým. Další možnost představuje situace, kdy o sobě nevědí ani dárce ani příjemce *cedaky*. Jedná se o „splnění *micvy* pro ni samou“,¹²⁵ bez jakéhokoliv zisku (Jad Matanot anijim 10,8), což judaismus hodnotí vždy

¹²⁴ Hebr. pojem *le-šem šamajim* označuje náboženský akt, ve kterém není člověk nijak zainteresován a je tak projevem altruismu a nejvyšší zbožnosti. NEWMAN, J. – SIVAN, G.: *Judaismus od A do Z. Slovník pojmů a termínů*. Praha: Sefer, 1992. ISBN: 80-900895-3-4., str. 100.

¹²⁵ Hebr. *li-šma*, doslova „pro jméno.“ Jedná se o synonymum *le-šem šamajim*.

velmi kladně. Taková pomoc je možná například prostřednictvím dobročinné organizace. Dalším stupeň dobročinnosti představuje situace, kdy dárce ví, komu prostředky poskytl, ale příjemce neví, od koho je dostal (Jad Matanot anijim 10,9). Opačný případ, kdy chudý zná dárce, ale ten nezná příjemce, podle Maimonida znamená nižší stupeň (Jad Matanot anijim 10,10). Poskytnutí *cedaky*, aniž by o to byl člověk požádán, se hodnotí jako lepší případ (Jad Matanot anijim 10,11), než situace, kdy potřebný musí požádat o pomoc, ale ta je mu poskytnutá (Jad Matanot anijim 10,12). V posledních dvou stupních stojí výše poskytnutí menší *cedaky*, než o jakou byl člověk požádán, ale s vlídným jednáním (Jad Matanot anijim 10,13), a nejnižší darování *cedaky* se zjevnou nelibostí (Jad Matanot anijim 10,8). V jednotlivých stupních dobročinnosti podle Maimonida, můžeme vidět snahu o zachování důstojnosti člověka ve špatné sociální situaci, i důraz na skutečný altruismus.

Halacha zdůrazňuje, že samotné fungování systému *cedaky* je důležité a mělo by se dbát na dodržování této *micvy*: „*Ten, kdo přiměje druhé, aby poskytovali cedaku, má větší zásluhu než ten, kdo jen sám dává*“ (Kicur ŠA 34,11). Z toho důvodu měly židovské obce od raného středověku své výběřčí *cedaky*, kteří spravovali dobročinné fondy a zajišťovali distribuci této pomoci. Vybírala se tzv. *kupa*, což byly výhradně finanční prostředky, a *tamchuj*, to zahrnovalo dary v naturáliích – např. chléb a další potraviny (Jad Matanot anijim 9,2-3). Při výběru osoby na funkci výběřčího *cedaky*, hebr. *gabaj cedaka*, se velmi dbalo na jeho morální kvality, aby nedošlo ke zpronevěře. Proto během finančních sbírek chodili vždy nejméně dva výběřčí společně (Jad Matanot anijim 9,5). Prostředky *kupy* byly rozdělovány vždy v pátek¹²⁶ tak, aby vydržely chudým na celý týden a *tamchuj* bylo nutné přidělit vždy na konci dne (Jad Matanot anijim 9,1-2).

Maimonides také zmiňuje, že „*nikdo nikdy neviděl, ani neslyšel o židovské obci, která by neměla pokladničku na výběr cedaky (kupa še-li-cedaka¹²⁷)*“ (Jad Matanot anijim 9,3).

4.1.4 Přijetí *cedaky*

V souladu s *halachou* by se měl člověk snažit zabránit tomu, aby se stal závislým na pomoci druhých. Lepší je snášet nepohodlí, pokud se může uskromnit, než žít z podpory jiných. Dokonce i velký učenec, který se dostane do špatné finanční situace, by si měl najít jakékoliv zaměstnání, než přijímat *cedaku* (Kicur ŠA 34,15). Lze předpokládat, že člověk,

¹²⁶ Z toho důvodu, aby měli chudí dostatek prostředků na oslavu *šabatu*. Takto je mimo jiné splněn biblický příkaz umožnit i lidem v obtížné sociální situaci radostnou oslavu svátků.

¹²⁷ Výraz *kupa* lze přeložit jako „nádoba“ určená na *cedaku*. Prostředky z ní se poté daly na fond, pro který byly určeny.

který dokáže vyřešit situaci vlastními silami, i za cenu toho, že bude vykonávat podřadné zaměstnání, si zachová větší hrdost, než kdyby zůstal odkázaný na pomoc druhých.

V případě, že člověk *cedaku* skutečně potřebuje, má povinnost jí přijmout: „*Kdo pomoc potřebuje a neobejde se bez ní, ať kvůli nemoci či kvůli stáří, ale z hrdosti ji odmítá, je jako vrah a nese zodpovědnost za ztrátu svého života*“ (Kicur ŠA 34,16). Úcta k lidskému životu, která je důležitým prvkem judaismu, zasahuje i do zákonů *cedaky*. Nemocný či starý člověk, jenž se obtížně aktivně podílí na své sociální situaci, by měl přijmout nabízenou pomoc. V tomto nařízení můžeme plně docenit právní charakter dobročinnosti. Stejně, jako je poskytnutí pomoci přikázáno v konkrétním množství *halachou*, nikoliv ponecháno na vůli dárce, tak je její přijetí splněním povinnosti a ne projevem slabosti. Na jedné straně tak *halacha* zaručuje dostatek prostředků, na straně druhé chrání lidskou důstojnost.

4.2 Praktikování *halachických* zákonů *cedaky*

Důraz na plnění *micvy cedaky*, který je zjevný z uvedených citací kodexů *halachy*, dal vzniknout mnoha dobročinným organizacím již ve středověku. Každá židovská obec měla finanční prostředky určené pro chudé, dále fondy na zajištění jídla a ošacení. Pokud to vyžadovala situace, bylo možné vypravit bezplatný pohřeb. Židé se tak snažili zachovat důstojnost nemajetných i po smrti.

Poskytování finančních prostředků chudým, se stalo ve středověku nejobvyklejším způsobem sociální pomoci. Starověká praxe přenechání části zemědělské produkce ustoupila do pozadí nejen z toho důvodu, že nebyla všemi *halachickými* autoritami považovaná za závaznou v diaspoře, ale velký vliv měla i rostoucí urbanizace. Pro židovské komunity žijící ve městech by tato forma pomoci nebyla efektivní. To souviselo i s omezením darů *tamchuj* na košer víno¹²⁸, macesy¹²⁹ či hostiny pro chudé při různých oslavách.¹³⁰

Činnost různých židovských dobročinných spolků je doložena od středověku. Nejznámější z nich se obecně nazývaly *chevra kadiša*¹³¹, neboli pohřební bratrstvo, které se staralo o poslední věci člověka. Činnost členů *chevra kadiša* zahrnovala přípravu mrtvol k pohřbu a zajištění obřadu, aby byly truchlícím ulehčeny starosti. V případě potřeby zajišťovala tato organizace i podporu pozůstalým, například sirotkům a vdovám, tedy se

¹²⁸ Košer víno je nezbytné při některých náboženských úkonech, např. pronesení požehnání nad pohárem vína při začátku oslavy *šabatu*.

¹²⁹ Macesy jsou nekvašený chléb, který *halacha* přikazuje jíst během oslav svátku *Pesach*.

¹³⁰ LEVITATS, I.: *Charity*. In: *Encyclopedia Judaica*. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997.

¹³¹ V doslovném překladu „svaté bratrstvo.“

zabývala i vybíráním *cedaky*. Členství v *chevra kadiša* bylo vždy považováno za čest a tyto spolky působí v různé míře v židovských komunitách dodnes.¹³² Další z významných organizací byly spolky *bikur cholim*,¹³³ které platily chudým nemocným lékařskou péči, jejich členové navštěvovali upoutané na lůžko a poskytovali jim potřebnou pomoc a podporu.

Oba z uvedených spolků působily ve středověku také v Čechách.¹³⁴ Uvádí se, že v majetkových poměrech českých a moravských Židů existovaly vždy velké rozdíly, bohatá a střední vrstva byla minimální a většinu tvořila chudina.¹³⁵ Lékařská i sociální péče spočívala až do 19. stol. bezvýhradně na židovských obcích. Dobové zprávy dokazují, že Židé skutečně dodržovali biblický příkaz dobročinnosti a uvádí se, že jejich organizace byly dokonce na lepší úrovni než obdobné křesťanské instituce. Doloženy jsou různé dobročinné spolky a sociální ústavy, které efektivně působily celá staletí.¹³⁶ Dbalo se na to, aby i nejchudší Židé měli zajištěno vzdělání, lékařskou péči, výživu, palivo na zimu atd. V 19. stol. je zaznamenáno v Praze působení mnoha spolků, např. spolek pro domácí ošetřování nemocných, pro útěchu ve smutku, pro podporu hladovějících, spolek ošacovací, spolek pro podporu studentů, spolek pro podporu snoubenců. Vysoký počet těchto organizací souvisel s vysokým počtem obyvatel pražského ghetta, ale podobné dobročinné spolky působily hojně i v dalších městech.¹³⁷

Pražská *chevra kadiša* byla založena v r. 1564, její stanovy převzaly postupně další židovské obce v Čechách, které rovněž zřizovaly pohřební bratrstva.¹³⁸ Stejně tak je doloženo působení spolku *bikur cholim*. V roce 1771 byl založen spolek *derech ješoro*,¹³⁹ jehož činnost stojí za pozornost. Podobně jako *bikur cholim* se zaměřoval na chudé nemocné, ale fungoval na principu nemocenské pokladny. Chudí lidé, kteří se stali členy spolku, museli pravidelně přispívat a v případě potřeby jim byla poskytnuta pomoc. Na jednu stranu zde byl uplatněn

---

¹³² LEVITATS, I.: *Charity*. In: Encyclopedia Judaica. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997.

¹³³ Dosl. „návštěva nemocných.“

¹³⁴ Židovské osídlení je v českých zemích doloženo od 11. stol. na území Prahy, Brna a dalších místech. PĚKNÝ, T.: *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer, 1993., str. 13–19.

¹³⁵ Z dobových soupisů vyplývá, že v 16. století tvořily chudé rodiny 46 % a v 18. stol. dokonce 80 % ze židovské populace žijící v Praze. K této situaci přispěla uzavřenost v ghettech a mnohá omezení v oblasti možností obživy, což byl důsledek středověké perzekuce Židů. Hospodářská prosperita obce, placení zvláštních daní, kterými byli Židé zatíženi na rozdíl od nežidovského okolí a pomoc chudým, tak ležela na malém procentu bohatých. Situace židovské chudiny v Čechách se zhoršila i na přelomu 18. a 19. stol., kdy museli i oni začít platit tzv. toleranční daň, z níž které byli do té doby vyňati, a zároveň docházelo k postupnému stěhování nejbohatších Židů mimo ghetta. PĚKNÝ, T.: *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer, 1993., str. 257–260.

¹³⁶ Např. chlapecký sirotčinec založený v 16. stol., jedním z mála bohatých Židů pražského ghetta, Mordechajem Maiselem, působil nepřetržitě v dalších staletích. PĚKNÝ, T.: *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer, 1993., str. 261.

¹³⁷ Ibidem, str. 261n.

¹³⁸ Ibidem.

¹³⁹ Dosl. „pravá cesta.“

princip solidarity, na druhou stranu se chudí aktivně podíleli (i když malou částkou) na své sociální situaci. Právě založení spolku je zdůvodněné tím, že mnoho Židů nerado přijímalo z důvodu ostychu dobročinné dary.¹⁴⁰ Židovské nadace, fondy a spolky působily v Čechách až do začátku 2. světové války, kdy byl zkonfiskován židovský majetek.

Činnost českých Židů se neomezovala pouze na dobročinné spolky a finanční příspěvky na jejich fungování. Mnoho aktivit bylo vyvíjeno i individuálně, jako podávání obědů chudým studentům a darů žebrákům, existovaly i příležitostné sbírky v případě potřeb, které nepokryly působící dobročinné spolky. Z uvedených zpráv je zjevné, jak velký vliv měl důraz na dobročinnost v judaismu na život židovských obcí a i v těžkých obdobích Židé vyvíjeli účinnou snahu vzájemné pomoci.¹⁴¹

---

¹⁴⁰ FEDER. R.: *První židovské nemocenské pokladny*. In: *Kalendář česko-židovský*. Praha: Spolek českých akademiků – židů, 1881–1939, roč. 48 (1928–1929), str. 186-193.

¹⁴¹ PĚKNÝ, T.: *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer, 1993., str. 261n.

5. Současné pojetí židovské dobročinnosti

Způsoby pomoci lidem v obtížné sociální situaci se mění v závislosti na společenském i historickém vývoji. Z kapitol, které se zabývaly dobročinností ve starověku i středověku je zjevné, jak judaismus reaguje na nové podmínky a zároveň za každých okolností zdůrazňuje plnění této základní *micvy*. Z toho důvodu nalezneme v činnosti současných židovských obcí mnoho dobročinných aktivit, které využívají efektivní metody současné sociální práce a pomoci. Zároveň jsou zachovaná některá specifika poskytované péče.

V moderní době je patrná i další významná změna. *Halachické zákony* zabývající se *cedakou*, upřednostňují poskytování této pomoci v blízkém okolí. Důsledkem života Židů v diaspoře, který byl po staletí spojený s perzekucí ze strany nežidovského okolí a tedy i ekonomickou nestabilitou, však bylo posílení vzájemné solidarity i mimo hranice komunity. Dějinná zkušenost i dodržování vlastní náboženské tradice se projevuje v mimořádné schopnosti Židů vždy efektivně pomáhat lidem v obtížné situaci.¹⁴² V novověku tak vznikají místní, národní i mezinárodní židovské dobročinné organizace, které úspěšně působí v mnoha oblastech a dostává se jim podpory prakticky z celého světa.

5.1 Sociální činnost židovských obcí v České republice

Působení židovských obcí v sociální oblasti je v současnosti jedním z podstatných složek jejich činnosti. Po roce 1989, kdy se postupně začal obnovovat život obcí v České republice, který byl silně narušen tragédií *šo'a* a poté i vládou komunistického režimu, se po mnoha desetiletích začala svobodně rozvíjet sociální práce. Vzhledem k vysokému věkovému průměru členů obcí se do popředí dostává péče o seniory.¹⁴³

Federace židovských obcí, která sdružuje jednotlivé obce, zahájila v roce 2006 projekt „Mapování sociálních a zdravotních potřeb Židovských obcí v ČR.“ Cílem tohoto projektu bylo zjišťování dosavadního stavu sociální činnosti, vyhledávání potřebných klientů a zprostředkování péče. Výchozí situace obcí byla rozdílná, ale během pěti let se podařilo zajistit klientům potřebné služby, zcela profesionalizovat poskytovanou péči a registrovat sociální služby podle zákona 108/2006.¹⁴⁴

¹⁴² POSTNER, R.: *Charity*. In: Encyclopedia Judaica. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997.

¹⁴³ Židovská obec Praha uvádí věkový průměr svých členů k 30. 12. 2010 u mužů 52,5 a u žen 57,9 let. *Výroční zpráva za rok 2010*. Praha: Židovská obec v Praze, 2010., str. 3.

¹⁴⁴ *Sociální projekty* [online]. c2010. [cit. 2011-07-12]. < <http://www.fzo.cz/projekty-fzo/socialni-projekty/>>.

Každá z deseti židovských obcí v ČR vyvíjí profesionální sociální činnost v závislosti na svých možnostech i potřebách členů. Nejkomplexnější jsou aktivity Židovské obce Praha, ke které se hlásí nejvíce členů.

5.1.1 Sociální péče Židovské obce Praha

Cílovou skupinou sociální činnosti ŽOP jsou především osoby patřící k židovské komunitě. Hlavním cílem je zajištění nebo zprostředkování služeb podle individuálních potřeb klienta, jež jsou nutné k důstojnému životu a zvláštní zřetel je věnován potřebám přeživších *šo'a*. Poskytované služby jsou rozděleny podle cílových skupin a jednotlivá střediska vzájemně spolupracují.

V oblasti osobní asistence působí Komplexní domácí péče Ezra. Toto nestátní zdravotnické zařízení poskytuje od roku 2002 klientům zdravotní a sociální péči v přirozeném domácím prostředí. Tým KDP Ezra tvoří zdravotní sestry, osobní asistentky, sociální pracovníce a ergoterapeutky. Jedná se tedy o propojenou službu zdravotní i sociální péče.

Středisko sociálních služeb, které působí při ŽOP, nabízí sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením. Cílovou skupinou jsou osoby v nepříznivé sociální situaci v důsledku stáří, nemoci či krizové situace. Důraz se klade také na podporu rodiny. Mezi poskytované služby v loňském roce patřilo např. sociální poradenství, doprovody, příspěvky na léky a zdravotní pomůcky, rekondiční pobyty, společné oslavy židovských svátků či vzdělávání. Součástí Střediska sociálních služeb jsou i psychoterapeutické služby, jako krizová intervence po telefonu – provoz linky Dusiach.

Mezi projekty Střediska sociálních služeb patří provoz Penzionu Charlese Jordana. Toto zařízení poskytuje svým klientům trvalé ubytování a pečovatelskou službu. Jedná se o činžovní dům tvořený samostatnými garsoniérami. Klientům jsou poskytovány pečovatelské a sociálně aktivizační služby i společenské a kulturní aktivity.¹⁴⁵

Mezi další aktivity ŽOP v oblasti sociální pomoci patří i provoz autodopravy, kterou mohou využít především klienti se sníženou mobilitou či možnost využití ambulance praktického lékaře, určeného pro členy ŽOP.¹⁴⁶

---

¹⁴⁵ Kapacita je 28 bytových jednotek.

¹⁴⁶ Tento popis služeb ŽOP se týká stavu za minulý rok, což jsou nejaktuálnější možné informace. *Výroční zpráva za rok 2010*. Praha: Židovská obec v Praze, 2010., str. 16–27. *Informace sociálního oddělení* [online]. c2011. [cit. 2011-07-15]. <http://www.kehilaprag.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=165&Itemid=163&lang=cs>.

5.1.2 Domov sociální péče Hagibor

Nejvýznamnějším projektem ŽOP po roce 1938 je Domov sociální péče Hagibor ve Vinohradské ulici na Praze 10. Historie této budovy sahá daleko do minulého století, v roce 1911 zde byl otevřen chorobinec, později starobinec, který nechala postavit pražská židovská obec. Fungoval až do roku 1943 a za nacistické okupace se zde pečovalo až o 130 osob. Dnešní pojmenování Hagibor, hebr. „hrdina“ vzniklo podle stadionu Židovského sportovního klubu, jenž stál v blízkosti v předválečné době. Po navrácení budovy Hagiboru v roce 2006 byla původní budova zrekonstruovaná a propojená s dostavbou. V roce 2008 byl zahájen provoz Hagiboru nejen jako zařízení sociální péče, ale i místa společenského a kulturního života židovské komunity.¹⁴⁷

Toto sociální zařízení v současnosti poskytuje komplex služeb, jako je domov pro seniory,¹⁴⁸ odlehčovací služby¹⁴⁹ a denní stacionář.¹⁵⁰ Další služby zahrnují rehabilitaci, psychoterapii, ergoterapii či klub pro seniory, který nabízí soběstačným seniorům aktivní trávení volného času ve společnosti. Všechny služby jsou poskytovány v souladu s židovskými tradicemi, proto stravování respektuje *halachické zákony kašrutu*, klientům je umožněna náboženská praxe a konají se zde v průběhu roku oslavy židovských svátků. Nabídka programů pro klienty během denních aktivit je velmi pestrá, zahrnuje například hudebně-literární program, trénink paměti, anglickou konverzaci či kreativní dílnu.

Zajímavým prvkem DSP Hagibor je školka, která se nachází v objektu a tímto symbolicky dochází ke spojení generací. Působí zde i Třígenerační komunitní centrum, projekt, jenž udržuje živý judaismus a podporuje komunikaci mezi jednotlivými generacemi. Velmi pozitivní vliv na celkovou atmosféru DSP Hagibor má i velké množství kulturních akcí, které je určeno nejen klientům zařízení, ale i návštěvníkům zvenčí.

Prostředí a poskytované služby DSP Hagibor jsou velmi dobře hodnoceny z pohledu uživatelů služeb, což je důležitý aspekt sociální práce.¹⁵¹

---

¹⁴⁷ PETEROVÁ, Z.: *Domov sociální péče Hagibor*. Praha: Židovská obec v Praze, 2010.

¹⁴⁸ Tato služba je určena seniorům, kteří se o sebe nemohou postarat sami v domácím prostředí z důvodů věku, zdravotního stavu či snížené soběstačnosti. Kapacita je 52 lůžek.

¹⁴⁹ Služby určené pro rodiny či osoby, které pečují o svého blízkého (seniory se sníženou soběstačností či nepřítznivým zdravotním stavem či zdravotně postižené dospělé osoby) a potřebují odpočinek. Tato služba se poskytuje maximálně na 3 měsíce. Kapacita je 10 lůžek.

¹⁵⁰ Denní stacionář je určený pro seniory se sníženou soběstačností či osoby s chronickým duševním onemocněním, které potřebují pravidelnou pomoc jiné osoby.

¹⁵¹ Zdrojem informací, které nejsou v rozporu se zachováním mlčenlivosti, je absolvovaná praxe autorky v DSP Hagibor v r. 2011, výroční zpráva za rok 2010: *Výroční zpráva za rok 2010*. Praha: Židovská obec v Praze, 2010., str. 20–24 a dále oficiální stránky DSP Hagibor: *Domov sociální péče Hagibor* [online]. c2010. [cit. 2011-07-15].

<http://www.kehilaprag.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=165&Itemid=163&lang=cs>.

Závěr

Biblický citát z knihy Deuteronomia 15,11, jenž praví, že „*potřebný ze země nevyumizí*“, je stále naléhavý. Navzdory obrovské snaze Židů, kteří v každé době svědomitě plnili *micvu* pomoci chudým a potřebným, je v židovských komunitách stále velké množství lidí, již jsou cílovou skupinou sociální práce. Důraz, který klade judaismus na soucit a ochotu pomáhat, se jeví jako správné pochopení tohoto verše. Důvody, proč i přes tak obrovskou snahu zůstává problém chudoby stále naléhavým, je nutné hledat v širších souvislostech. Ne vše je možné napravit dobročinností a dobrou vůlí.

Ze stručného přehledu vývoje sociální pomoci judaismu lze pochopit, jak silná solidarita i schopnost empatie existuje v židovském národě. Neméně významný je fakt, že zakotvení systému sociální pomoci v jádru samotného náboženského systému pomáhá již od starověku efektivitě poskytované pomoci. Praxe biblických zákonů, které byly platné pro celou společnost, zaručovala dostatek prostředků obživy pro chudé. Po zániku starověkého státu vzhledem ke specifickému postoji Židů k vlastní historii, se rozvíjela sociální pomoc směrem, jenž nebyl závislý na vlastní zemi. Zároveň tak docházelo k plnění požadavku *Tóry*, která je středem náboženské praxe.

Středověké kodexy *halachy*, směrnice každodenního života, se zabývají dobročinností do nejmenších detailů. V jednotlivých pravidlech je možné vysledovat v první řadě snahu o sociální spravedlnost. Každý člověk přispívá v závislosti na svých možnostech, částka se zvyšuje úměrně majetku a tak může být velké bohatství zároveň požehnáním pro chudé. Neméně důležitá je snaha o zachování důstojnosti člověka v nouzi. *Halachické* zákony, které přikazují vlídnost při poskytování *cedaky* či se přímo snaží zabránit vzájemným rozpakům zachováním anonymity dárce i příjemce, jsou důrazem na etiku v mezilidských vztazích. Nařízení, jež požaduje i po chudém člověku přispívat na dobročinnost, deklaruje rovnost mezi lidmi a posiluje vzájemnou solidaritu.

Princip judaismu, který chápe náboženské příkazy formou práva, závazného pro všechny, přispívá k efektivitě pomoci lidem v nouzi. I když člověk necítí vždy vnitřní motivaci k etickému jednání, vykoná i přesto záslužný skutek. Není těžké si představit, že se niterná motivace nakonec dostaví. Judaismus, který neponechává poskytnutí pomoci závislé pouze na vůli dárce, ale vyžaduje ji vždy, když to okolnosti dovolují, učinil z dobročinnosti přirozenou aktivitu člověka. Z toho důvodu i během těžkých období existence židovských komunit byly k dispozici prostředky nezbytné pro pomoc lidem v obtížné životní situaci. Dokladem je zmíněná činnost mnoha dobročinných spolků židovských obcí v Čechách

v období středověku. Skutečnost, že byly tyto organizace dokonce na lepší úrovni než obdobná zařízení v nežidovském okolí, svědčí o velké snaze i schopnosti účinně pomáhat.

Tragédie *šo'a* v období 2. světové války a následná perzekuce během komunistického režimu tragicky zasáhly židovskou menšinu v Čechách. Působení židovských obcí se již nevrátilo v plném rozsahu ke své dřívější činnosti, protože velká část jejich členů byla zavražděna nacisty a následně během komunistické vlády docházelo k emigraci či asimilaci. Sociální práce, která se začala rozvíjet velmi brzy po pádu minulého režimu, dosahuje v současnosti velmi dobré úrovně. Popsaný příklad činnosti Židovské obce Praha jen dokazuje snahu komunit pomáhat v každém období a citlivě reagovat na potřeby svých členů. Biblický příkaz pomoci lidem ve špatné sociální situaci je takto stále aktuální.

Seznam použité literatury a dalších zdrojů

Prameny:

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Praha: Česká biblická společnost, 1998.
ISBN: 80-85810-19-0.

Biblia Hebraica Stuttgartensia = Tora Nevi'im u-chtuvim. Stuttgart: Deutsche Biblegesellschaft, 1997. ISBN: 3-438-05219-9.

Chamiša chumšej tora. = Pět knih Mojžíšových. Kniha druhá. Přeložil Isidor Hirsch. Praha: Svaz pražských náboženských obcí židovských péčí Nejvyšší rady svazů náboženských obcí židovských v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 1935.

Hebrew-English edition of the Babylonian Talmud = Talmud bavli. Tractate Aboth. London: Soncino, 1988. ISBN: 0-900689-89-7.

Hebrew-English edition of the Babylonian Talmud = Talmud bavli. Tractate Shabbath. London: Soncino, 1994. ISBN: 0-900689-90-0.

Hebrew-English edition of the Babylonian Talmud = Talmud bavli. Tractate Sukka. London: Soncino, 1990. ISBN: 0-900689-83-8.

Kitzur shulchan aruch = Kicur šulchan aruch. A new translation and commentary on the classic guide to jewish law by Avrohom Davis. Vol. I. Lakewood: Metsudah Publications, 1996. ISBN: 1-931681-25-2.

Řeči Mojžíšovy. Pátá kniha tory. Přeložil Gustav Sicher. Praha: Melantrich, 1950.

Talmud Bavli. The Schottenstein Daf Yomi Edition. Tractate Berachos. Vol. I. New York: Menorah Publication, 1997. ISBN: 1-57819-600-0.

The Complete Artscroll Siddur. Weekday, Sabbath, Festival = Sidur kol Ja'akov. Chol, šabat, šaloš regalim. A new translation and anthologized commentary by Nosson Scherman. New York: Mesorah Publications, 1990. ISBN: 0-89906-662-3.

Literatura:

BARKALI, N. – GOTTLIEB, D. – FRUMAN, A.: *Poverty and Social Gaps in 2009, annual report*. Jerusalem: National Insurance Institute, 2010.

FEDER, R.: *První židovské nemocenské pokladny*. In: *Kalendář česko-židovský*. Praha: Spolek českých akademiků – židů, 1881-1939, roč. 48 (1928-1929), str. 186-193.

FROMM, Erich: *Umění milovat*. Praha: Orbis, 1967.

NEWMAN, J. – SIVAN, G.: *Judaismus od A do Z. Slovník pojmů a termínů*. Praha: Sefer, 1992. ISBN: 80-900895-3-4.

PĚKNÝ, T.: *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer, 1993.

PETEROVÁ, Z.: *Domov sociální péče Hagibor*. Praha: Židovská obec v Praze, 2010.

SEGERT, S.: *Starověké dějiny Židů*. Praha: Svoboda, 1995. ISBN: 80-205-0304-8.

STEMBERGER, G.: *Talmud a midraš. Úvod do rabínské literatury*. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN: 80-7021-301-9.

Výroční zpráva za rok 2010. Praha: Židovská obec v Praze, 2010.

Slovníky a elektronické dokumenty:

BibleWorks for Windows. [CD-ROM] Version 4.0.03d (3103). BibleWorks, 1996.

Encyclopedia Judaica. [CD-ROM Edition]. Version 1.0. Israel: Judaica Multimedia, 1997.

LAVY, J.: *Handwörterbuch hebräisch-deutsch*. Berlin: Langenscheidt, 1978.

PÍPAL, B.: *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. Praha: Kalich, 1997. ISBN 80-7017-121-9.

Mišne tora le-ha Rambam [online]. c2010, last updated: 1 May 2011 [cit. 2011-05-24].

<<http://www.mechon-mamre.org/i/0n.htm>>.

Domov sociální péče Hagibor [online]. c2010. [cit. 2011-07-15].

<http://www.kehilaprag.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=165&Itemid=163&lang=cs>.

Informace sociálního oddělení [online]. c2011. [cit. 2011-07-15].

<http://www.kehilaprag.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=165&Itemid=163&lang=cs>.

Leket Israel. About Us [online]. c2010. [cit. 2011-06-14].

<<http://www.leket.org.il/english/text/315.aspx>>.

Project Leket: Gleaning the Land [online]. c2010. [cit. 2011-06-14].

<<http://www.leket.org.il/english/text/305.aspx>>.

Sociální projekty [online]. c2010. [cit. 2011-07-12]. < <http://www.fzo.cz/projekty-fzo/socialni-projekty/>>.

Statistika [online]. c2010. [cit. 2011-05-24]. <<http://www.fzo.cz/o-nas/statistika/>>.

The people. [online]. c2011, last revision 28th of November [cit. 2011-05-24].
<<http://www.mfa.gov.il/MFA/Facts+About+Israel/People/SOCIETY.htm>>.

SUMMARY

Cedaka – sociální spravedlnost judaismu

Zedakah – social justice of Judaism

Mgr. Jana Konvalinová

The thesis aims to demonstrate the Judaism's approach to charity. Judaism as an expression involves all the religious faith, philosophy, culture and all the way of life. The core of the religious system stays constant. On the other hand, Judaism includes some elements, responding to the historical and social development. The ethical attitudes and behavior have always played an important role in the religious practice of Jews.

The main resources and historical data have to be known in order to understand the system of charity in Judaism. In the 1st century A.D., the Bible was canonized and the ancient Israel ceased to exist. The Old Testament, including all the orders, is the only binding part of the Bible to Jews. Tradition of interpretations has developed since the written text of the Bible was stabilized. The interpretations have allowed to adapt the Testaments to new conditions and maintained them valid. All the interpretations binding for Jews are called *halakhah* and they are considered to make the religious law. *Halakhah* determines Jews' religious practices and it touches all the domains of a human life.

The charity playing an important role in Judaism has been represented by concrete orders in each historical period. The biblical order – to help people living in unfavourable social conditions, has been maintained valid until nowadays. In the Ancient Age, it was reflected in particular Acts ordering people to cede a part of their agricultural land to poor people, remit debts, give a tithe to poor people and give gifts to poor people at feasts. When the Ancient Age state had ceased to exist, an oral law of the charity principles started to develop. These principles were not related to Israel. Rabbis have established the system of social help called *zedakah*. This expression means a justice in Hebrew and it expresses an important thought. Judaism perceives the charity as a respecting of law. Human beings living in unfavourable social conditions are allowed to accept help, which does not express only a compassion.

The Middle Age codex of *halakhah* stipulate concrete rules for providing *zedakah*. It is an efficient system preventing people from the worst and deepest poverty. Attempting to maintain the dignity of a human being, dependent on the help of others is another significant

feature of Judaism. It is necessary to set up conditions for such help, which make it efficient. The *zedakah* also provoked an establishment of a lot of charity Jewish associations in the Middle Age.

Concerning the New Age, the Judaism executes the religious orders via the modern social work and activities of non-governmental organisations. Modern Czech Jewish communities help seniors in particular, as the average age of their members is quite high. Special attention is paid to *Sho'ah*. The Jewish community in Prague is an example of good practice. It provides high-quality social services in accordance with the Judaism principles. The biblical order to helping people living in difficult conditions stays relevant in the modern times.